

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет
Кафедра теорії та історії держави і права

ФЕДИШИН Тетяна Олександрівна

**Теоретично-правові аспекти протидії корупції в
Україні. /**
**Theoretical and legal aspects of corruption fight in
Ukraine.**

спеціальність: 081 – Право
магістерська програма – Право

Магістерська робота

Виконала студентка групи
ПРМ- 21
Федишин Т.О.

_____
(підпис)

Науковий керівник:
к.і.н., доцент, В.З. Ухач

_____
(підпис)

Магістерську роботу допущено
до захисту
«__» _____ 20__ р.

Зав. кафедри
_____ М.В. Кравчук

ТЕРНОПІЛЬ– 2018

РЕЗЮМЕ

Магістерська робота містить 114 сторінок, перелік використаних джерел із 81 найменування.

Метою магістерської роботи є висвітлення причин появи корупції та формулювання концептуальних засад запобігання та протидії корупції в Україні на основі міжнародного досвіду боротьби з корупцією.

Об'єктом дослідження є теоретико-правові аспекти протидії корупції в Україні.

Предметом дослідження є висвітлення загальнотеоретичних та історико-правових засад появи корупції та ефективних механізмів її подолання.

Одержані висновки та новизна: полягає у тому, що теоретична положення і висновки роботи можуть бути використані: у законотворчій діяльності (при вдосконаленні відповідного законодавства); у науковій діяльності (для подальших наукових теоретичних розробок проблеми); в юридичній практиці; при проведенні інформаційно-просвітницької роботи серед широкої громадськості; при викладанні навчальних дисциплін “Теорія держави і права”, “Історія держави і права України”, “Історія держави і права зарубіжних країн”, “Судові і правоохоронні органи України тощо; при підготовці навчальної літератури.

Новизна роботи полягає у системному аналізі загальнотеоретичних та історико-правових засад появи корупції, оцінці існуючого стану корупційної діяльності та впровадження ефективного механізму протидії даному явищу.

Ключові слова: корупція, протидія та запобігання корупції, антикорупційна державна стратегія, механізми протидії корупції, антикорупційне законодавство.

RESUME

Thesis contains 114 pages, the list of sources used out of 81 titles.

The aim of the thesis is to highlight the causes of corruption and formulate conceptual foundations for preventing and combating corruption in Ukraine based on international experience in combating corruption.

The object of the research is the theoretical and legal aspects of counteraction to corruption in Ukraine.

The subject of the research is the coverage of the general theoretical and historical and legal principles of the emergence of corruption and effective mechanisms for overcoming it.

The resulting conclusions and novelty: is that the theoretical position and conclusions of the work can be used: in law-making activity (with the improvement of the relevant legislation); in scientific activity (for further scientific theoretical development of the problem); in legal practice; at carrying out of informational-educational work among the general public; at the teaching of the disciplines "Theory of state and law", "History of the state and the rights of Ukraine," History of the state and the rights of foreign countries ", " Judicial and law enforcement agencies of Ukraine, etc; at the preparation of educational literature. The novelty of the work is to systematically analyze the theoretical and historical legal principles of corruption, assess the current state of corruption and introduce an effective mechanism for counteracting this phenomenon.

Keywords: corruption, counteraction and prevention of corruption, anti-corruption state strategy, anti-corruption mechanisms, anti-corruption legislation.

АНОТАЦІЯ

**Федишин Т. О. Теоретично-правові аспекти протидії корупції. -
Рукопис.**

Дослідження на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня “магістр” за спеціальністю 8.03040101- Правознавство – Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, 2018.

У магістерській роботі розглянуто та проаналізовано передумови виникнення корупції в історичному контексті, з’ясовано соціально-політичну складову корупції як явища, досліджено нормативно-правове забезпечення протидії корупції в Україні: стан і проблеми, розглянуто поняття латентної корупції: проблеми виникнення та подолання, проаналізовано стратегію запобігання та протидії корупції як складову антикорупційної політики, а також досліджено міжнародний досвід боротьби з корупцією.

ANNOTATION

Fedyshin T. O. Theoretical and legal aspects of counteraction to corruption. -
It is manuscript.

Research on education and qualification of “Master” in the field 8.03040101–
Jurisprudence – Ternopil National Economic University, Ternopil, 2018.

The master's thesis reviews and analyzes the preconditions for the emergence of corruption in the historical context, elucidates the socio-political component of corruption as a phenomenon, examines the legal and regulatory framework for combating corruption in Ukraine: the state and problems, the concept of latent corruption: the problem of emergence and overcoming, the strategy is analyzed prevention and counteraction of corruption as an integral part of anticorruption policy, as well as international experience in combating corruption.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ КОРУПЦІЯ: ТЕОРЕТИКО – ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ	13
1.1. Передумови виникнення корупції в історичному контексті.....	13
1.2. Корупція як соціально - політичне явище.....	24
Висновки до розділу 1.....	33
РОЗДІЛ 2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: СТАН І ПРОБЛЕМИ	36
2.1 Аналіз корупційних дій в Україні.....	36
2.2 Латентна корупція: проблеми виявлення та подолання.....	48
2.3 Аналіз основних нормативно-правових актів, щодо запобігання і протидії корупції в органах державної влади.....	55
Висновки до розділу 2.....	72
Розділ 3. СТРАТЕГІЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ЯК СКЛАДОВА АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	5
3.1 Державна політика у сфері подолання корупції.....	75
3.2 Механізми протидії корупції.....	82
3.3 Міжнародний досвід боротьби з корупцією.....	87
Висновки до розділу 3.....	95
Висновки та пропозиції	98
Список використаних джерел	102
Додатки	

ВСТУП

Актуальність теми роботи зумовлена необхідністю непримиренної боротьби з «хворобою суспільства» корупцією, яка є очевидною для всіх. Дане явище є загрозою національній безпеці нашої держави та призупиняє демократичний розвиток країни. Корупція отрує економіку, політику, управління та інші не менш важливі сфери соціального життя. Негативно впливає на громадську свідомість кожного з нас та псує міжнародні відносини з країнами партнерами, підтримка яких для нас важлива. На нинішньому етапі розвитку суспільства питання боротьби із корупцією є надзвичайно актуальною для України, яка виборола свою незалежність і утвердилась як самостійна держава у світовому співтоваристві. Сталість демократичного розвитку нашої країни у значній мірі залежить від втілення принципів законності та справедливості, неухильного додержання всіма державними службовцями букви закону, подолання випадків хабарництва, незаконного одержання посадовими особами матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг. Ситуація, яка існує зараз на теренах нашої держави є складною та досить суперечливою, нам бракує скоординованої державної політики у боротьбі з корупцією, вузьке бачення шляхів протидії. Зусилля влади зводяться до традиційних підходів, які призводять до розпорошеності антикорупційних зусиль, базується на репресивних засобах не дієвих в умовах сьогодення. Оцінка стану протидії корупційним проявам, неодноразові соціологічні і кримінологічні опитування та інтерв'ювання, на жаль, доводять, що в Україні не проводиться послідовних кроків з формування єдиної антикорупційної політики, зокрема у сфері запобігання та переслідування корупціонерів та їх протиправної діяльності. Корупційні явища завдають значну матеріальну та моральну шкоди великому колу громадян, згубно позначаються на економічній діяльності суб'єктів господарювання, особливо недержавних форм власності. Корупція в правоохоронних органах зменшує ефективність боротьби зі злочинністю, тим самим сприяє погіршенню кримінальної ситуації в країні.

На думку зарубіжних урядовців та бізнесменів, саме поширення корупції є однією з основних проблем для розвитку нормальних економічних відносин України з іншими державами, причиною їх небажання вкладати значні інвестиції у вітчизняну економіку. Вище зазначене яскраво свідчить, що пошук дієвих шляхів протидії корупційній злочинності в Україні є актуальним завданням для нашого суспільства.

Корупція підриває довіру громадськості до діяльності державних службовців, згубно впливає на економічний та політичний розвиток, становить реальну загрозу національній безпеці більшості країн світу. Головні фактори, які сприяють поширенню корупції, є збіднілість широких верств населення, погіршення криміногенної ситуації, високі показники нерівності розподілу прибутків в суспільстві, відсутність досконалої системи соціального захисту, процеси економічної трансформації. Корупція в Україні набула характеру системності. Вона отруює всі сфери суспільного життя, все глибше укорінюючись як основний, швидкий та найбільш дієвий протиправний засіб вирішення питань, досягнення певних індивідуальних корисливих цілей. Корупційні явища перешкоджають інтеграції України в Європейське Співтовариство. Проблема дієвої протидії корупції в Україні потребує невідкладного вжиття комплексних, послідовних заходів, основою яких може бути антикорупційний досвід країн ЄС, зокрема Польщі, яка продемонструвала за останні роки чималі досягнення у подоланні цієї проблеми.

Отже, вищевказане підтверджує доцільність наукового опрацювання теми магістерської роботи «Теоретично - правові аспекти протидії корупції».

Стан дослідження проблеми. У різній мірі проблематиці протидії корупції на етапі формування правової держави в Україні присвятили свої публікації українські дослідники В.Є. Боднар, О.О. Онищук, О.Пищуліна, Ю.П. Мірошник, Т.Є. Дунаєва, О. Г. Кальман, С. М. Клімова, І. В. Коруля, М. І. Мельник, В. О. Навроцький, С. О. Омельченко, С. О. Павленко, Д. Й. Никифорчук, М. І. Хавронюк, О.Д. Маркєєва, О.Ю. Бусол, А.О. Мельник,

В.М. Соловійов, С.С. Мірошніченко. Вплив корупції на імідж України в світі також знайшли відображення у працях В.П. Гусевої, І.М. Дралюка. Зокрема, окремі питання вдосконалення законодавства у сфері протидії корупції в Україні знайшли відображення у працях В.Ю. Захарченка, Г.В. Заброда, М.І. Камлик, О.М. Костенко, І.В. Коруля. Констатуючи вагомий науковий внесок названих вчених у розробку цієї тематики, відзначимо, що наявні дослідження проблем протидії корупції в умовах формування громадянського суспільства та правової держави в Україні є недостатніми. Теоретично не розробленою залишилась низка ключових питань, пов'язаних із втіленням в життя дієвих методів боротьби з корупцією.

Об'єктом дослідження є теоретико-правові аспекти протидії корупції в Україні.

Предметом дослідження є висвітлення загальнотеоретичних та історико-правових засад появи корупції та ефективних механізмів її подолання.

Метою роботи є висвітлення причин появи корупції та формулювання концептуальних засад запобігання та протидії корупції в Україні на основі міжнародного досвіду боротьби з корупцією.

На розкриття мети спрямовані **завдання** роботи:

- висвітлити передумови виникнення корупції історико-правовий екскурс;
- проаналізувати стан корупційних дій в Україні на основі соціологічних досліджень;
- з'ясувати проблеми виявлення та подолання латентної корупції;
- зазначити основні нормативно-правові акти щодо запобігання та протидії корупції в органах державної влади;
- охарактеризувати найбільш ефективні механізми протидії корупції на основі міжнародного досвіду.

Методи дослідження. Під час написання магістерської роботи використано комплекс загальнонаукових, міждисциплінарних та спеціальних методів, які часто використовуються у сучасній юриспруденції.

Діалектичний метод наукової розвідки – всі державно-правові явища досліджувати у взаємозв'язку і взаємовпливі, постійному русі. *Історико-правовий* та *порівняльно-правовий* методи використано при дослідженні генези становлення та розвитку корупційних явищ в Україні; *формально-догматичний* – при дослідженні нормативно-правових засобів протидії корупції в Українській державі. Такі наукові прийоми як *аналіз*, *синтез*, *сходження* від абстрактного до конкретного дали змогу дослідити стан корупційних дій в Україні. Також використовувався *системний метод* та *метод моделювання* який було використано при дослідженні умов забезпечення якісного механізму боротьби з корупцією.

Джерельну базу дослідження склали: нормативно-правові акти України (Конституція України, галузеві кодекси та інші закони, підзаконні нормативно - правові акти); проекти нормативних актів; міжнародні нормативні акти (угоди, рекомендації Комітету міністрів Ради Європи); матеріали судової практики судів України; матеріали наукових праць провідних вітчизняних і зарубіжних фахівців з проблеми (монографії, автореферати дисертацій, наукові публікації в періодичних виданнях); довідкова література; електронні ресурси.

Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що теоретична положення і висновки роботи можуть бути використані: у *законотворчій діяльності* (при вдосконаленні відповідного законодавства); у науковій діяльності (для подальших наукових теоретичних розробок проблеми); в *юридичній практиці*; при проведенні *інформаційно-просвітницької роботи* серед широкої громадськості; при *викладанні навчальних дисциплін* «Теорія держави і права», «Історія держави і права України», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Судові і правоохоронні органи України» тощо; при підготовці навчальної літератури.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в:

- в отриманні нових теоретико-правових результатів, які розв'язують проблеми запобігання та протидії корупції в Україні;
- дослідженні першопричин появи корупції - як соціального явища, здійсненні аналізу стану корупції в нашій державі, та як наслідок пошуку нових ефективних механізмів задля досягнення успіху у зменшенні масштабів корумпованості.

Наукова новизна, результати дослідження дозволяють сформулювати **основні положення, які виносяться на захист:**

По-перше, корупція, як соціальне явище породжує несправедливість у суспільстві. Фактором корумпованості сьогодні є бажання поліпшити власне матеріальне становище - отримати пільги, зниження податкового тягаря шляхом підкупу державних службовці тощо. Корупція як соціально-економічне явище: соціально обумовлена; має свою соціальну вартість (тобто «ціну», яку платить суспільство за існування корупції); суттєво впливає на найважливіші соціальні процеси – економічні, політичні, правові та ін.; має історичні витоки і глобальний характер; є соціальним, економічним, політичним, правовим, психологічним і моральним явищем; має властивість постійно видозмінюватися відповідно до соціальних реалій.

По-друге, головними причинами зниження ефективності протидії корупційним діянням є: загальна політична ситуація в країні, інерція політичного протистояння; злиття бізнесу і влади; прогалини в системі організації влади на конституційному рівні; низький рівень політичної волі з боку вищих інститутів влади; недосконалість законодавства; недоліки системи державних інститутів з протидії корупції; корупція в правоохоронних та судових органах; відсутність можливості інститутів громадянського суспільства вливати на політику держави; низький рівень політичної культури державної та політичної еліти.

Зазначимо, що станом на березень 2017 року за результатами Звіту НАЗК тільки 20% заходів антикорупційної стратегії реалізовано, 44% - реалізовано, лише частково, 36%- взагалі не реалізовано.

По-третє, пріоритетними напрямками подолання цієї «ракової пухлини» на тілі України є:

- цілеспрямована діяльність держави на підвищення правової свідомості громадян, поширення етичних правил неприйнятності корупції, проведення освітніх програм;

- включення громадськості до наглядових рад при органах публічної влади, міністерств за втіленням антикорупційних програм, запровадження здійснення попередньої експертизи нормативно-правових актів, які ухвалюватимуть органи публічної влади;

- створення умов невідворотності покарання для корупціонерів, не залежно від їх політичної сили;

- здійснення превентивних та заохочувальних антикорупційних заходів для працівників антикорупційних структур;

- висвітлення в ЗМІ основних підсумків діяльності спеціалізованих державних органів та недержавних організацій, які беруть активну участь у протидії корупції;

- фінансування антикорупційних заходів, що проводяться інститутами громадянського суспільств;

- задля втілення в життя ефективної заходів антикорупційної політики потрібно окреслити чіткі механізми протидії корупції, зокрема: а) законодавчо регламентувати організацію та діяльність уповноваженого органу щодо запобігання корупції; б) методику оцінки стану корупції прирівняти до стандартів ООН; в) у кожному державному органі має бути спеціалізована комісія, яка буде здійснювати контроль за діяльністю посадовців, вести реєстр усіх помилок та наслідків до яких вони призвели.

Апробація результатів дослідження. Федішин, Т. Теоретико - правові аспекти протидії корупції / Т. Федішин // Правова система України в умовах

європейської інтеграції : погляд студентської молоді: зб. тез доп. I Міжнар. студ. наук. конф. [м. Тернопіль, 3-4 квіт. 2017 р.] / редкол.: С. В. Банах, Ян Зімни, А. В. Вихрущ [та ін.]; відп. за вип. А. В. Грубінко. - Тернопіль : Вектор, 2017. - Секції 1-2. - С. 134-137.

Структура дослідження обумовлена завданнями та предметом дослідження. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 114 сторінок друкованого тексту, у тому числі 10 сторінок списку використаних джерел (81 посилання).

РОЗДІЛ 1

ПОНЯТТЯ КОРУПЦІЯ: ТЕОРЕТИКО – ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

1.1. Передумови виникнення корупції: історико-правовий екскурс

Корупція – це фактор, який заважає нормальній роботі органів державної влади, дестабілізуючи таким чином нашу державу. Існування корупції в Україні становить серйозну соціальну небезпеку для розвитку правової держави. Корупційні діяння загрожують національній безпеці та уповільнюють демократичний розвиток суспільства. Існує двохсторонній зв'язок між корупцією і проблемами, які вона породжує. Зменшити обсяги корупції можливо лише рішучими діями. Корупція, як соціальне явище породжує несправедливість у суспільстві. Фактором корумпованості сьогодні є бажання поліпшити власне матеріальне становище (отримати пільги, зниження податкового тягаря) шляхом підкупу державних службовців. Існуюча сьогодні політична система мало піклується про громадськість, породжує нерівномірність у розподілі суспільних благ і витрат [18, с. 5]. Корупція порушує нормальний порядок речей у суспільстві, державна машина не здатна забезпечити особисті інтереси громадян. Усі вищезазначені фактори свідчать про зниження суспільної довіри до діяльності та рішень органів державного сектору. Доцільно звернути увагу на те, що існуюча «продажність» чиновників викликає негативне ставлення суспільства до реформ, які проводить уряд. Таким чином населення не вірить в легітимність виданих нормативних правових актів, відбувається дискредитація діяльності апарату держави. Особи, уповноважені на виконання функцій держави користуються можливостями займаної ними посади з метою отримання особистої вигоди, протиправного отримання матеріальних благ. Корупція знайома людству ще з часів сивої давнини. Логічно це явище породжене появою держави і виникненням права, коли почали з'являться посадові особи, що уповноважені були виконувати керівні функції [23, с. 296].

Дослідження науковців свідчать, про те, що людина, що володіє владою, зловживає нею для досягнення поставленої мети.

Перша згадка про корупцію є в справах Стародавнього Вавилону, а це 16 століття до н. е., та в Законах царя Хамурапі. Навіть в часи античності сам Аристотель вважав, що подолання корупції призведе до державної стабільності. Він вважав, що має існувати такий устрій, у якому за допомогою законів можна вплинути на посадових осіб, та не дозволити їм незаконно збагачуватись. Стародавні Афіни також мали ряд законів спрямованих на запобігання корупції. В одному з таких законів йшлося про зобов'язання громадян оприлюднювати джерела за рахунок яких вони живуть. Проте потрібно не забувати, що поняття «корупція» в Стародавні віки, дещо різнилося з існуючим зараз. Явище корупції мало канонічне значення, під ним розуміли підлабужництво, спокуса диявола. В католицизмі корупція являлась гріхом [59, с. 37].

Соціальні та історичні корені появи корупції сягають ще тих часів коли з'являлось суспільство. На рівні свідомості, людина прагне виокремити себе з-поміж інших дорогим подарунком. Таким чином кожна людина відчуває панування над кимось. З численних пам'яток стає відомо, що подарунки жерцям власного племені. Вождям були нормою. Таким чином демонстрували свою покірність, повагу лідеру. У перше спробував подолати корупцію ще у XXIV ст. до нашої ери Урунімгіна – шумерський цар міста-держави Лагаша. Хоча минули тисячоліття, але корупція існує і до нині [69].

Корупція виникла з появою приватної власності. І це пояснюється тим, що почали з'являться різні прошарки суспільства. У Стародавній Греції в IV–V ст. до н.е. корупція мала скоріше побутовий характер і виявлялась в псуванні їжі й питної води зрозуміло, що до нас це явище дійшло вже у зовсім іншому значення. І в умовах сьогодення даючи хабар людина скоріше прагне вирішити свої питання швидше, аніж нашкодити тому чи іншому чиновнику. Пізніше корупцією стали називати деякі прояви у судовій

практиці, занепад моралі, розбещеність молоді, порушення громадського порядку.

Звичайно таке формулювання та розуміння даного явища вже більш наближене до існуючого, проте також не достатнє. В античній Греції це поняття мало і соціальний зміст – занепад моралі, безлад.

Корупція як явище і справді певним чином породжує занепад суспільної моралі, бо людина вважає, що маючи гроші вона може вирішити питання будь-якої складності, та в деяких випадках відкупитись від відповідальності, такий хід подій породжує невдоволення, суспільний безлад та несправедливість. У Древньому Римі корупція означала підкуп судді, а з XV–XVI ст.ст. – підкупність і продажність чиновників і громадсько-політичних діячів, що набуло тоді неабиякого поширення. Як Офіційні прояви корупції на території сучасної України зафіксовані у XI–XII ст. у Київській Русі, де дружинники, які виконували також функцію бюрократії, зловживали своїми обов'язками. У Стародавній Русі першу згадку про корупцію як «посул», що означало незаконна винагорода знайдено в Двінській установчій грамоті. У період татарської орди хабарництво тимчасово силовими методами усунув Батий [69]. За часів Польщі хабарництво мало «середньоевропейський» характер, і прояви його були незначними. Тоді від «справедливого» королівського суду (який завжди ставав на бік багатшої сторони) постраждав сам Б. Хмельницький. Як ми бачимо, проблема корумпованості чиновників існувала ще з давніх часів. Це пояснюється появою окремих категорій суспільства більших повноважень, які дозволяли впливати на важливі проблеми. Після його перемоги над Річчю Посполитою в Гетьманській державі почало процвітати хабарництво. Однак воно було значно меншим, аніж в Росії, де панували бояри, а згодом узаконеним хабарництвом став «інститут годівлі», тобто спосіб утримання «державницьких осіб», використовуючи населення. З XIV ст. застосовується поняття «лихварство» – від слова «лихва», що означає надлишок. У російському суспільстві мало не на генетичному рівні закріпилась норма, що служба в органах влади – це

спосіб «прогодуватись» та збагатитись час служби. Вийшло вже на історичному рівні передумови появи корупції закладались на всіх рівнях розвитку державності [68, с. 6].

Імператриця Катерина Велика в Указі від 18 червня 1762 року писала про зловживання владою державної бюрократії. Україна, яка в той період входила до імперії, теж не була винятком. Хабарництво не тільки грабувало відкрито суспільство, але й загрозувало національній безпеці. Про це свідчать події російсько-японської і Першої світової воєн.

Як бачимо згубний вплив корупції посилювався з розвитком суспільства та заражав усі тогочасні держави. Дуже активно факти корупції в російській імперії описувались Гоголем в його творах «Ревізор» та «Мертві душі». А проблеми корупції, яка панувала і в тодішній Європі висвітлювали Ж.Ж.Руссо, Ф.Бекон.

У дореволюційному «Уложенні о наказаниях» хабарництву надавали великого значення, своєрідно регламентували заходи впливу на це соціальне явище. Наприклад, якщо чиновник приймав «подарунки» або грошову винагороду за дії, які належали до його функціональних обов'язків, і все виконував бездоганно, то такі дії називались «мздоїмством», покарання за таке порушення було порівняно м'яким [72, с. 102]. Якщо «подарунок» отримували після виконання «замовлення», то винуватець сплачував штраф, розмір якого не перевищував подвійної ціни подарунка-винагороди, а отримання винагороди до виконання певної дії вважалось більш серйозним порушенням, і за нього позбавляли посади. Тогочасне французьке і бельгійське законодавство було більш ліберальним. Отримання матеріальної вдячності постфактум у цих країнах взагалі не було злочином. І навпаки, у кайзерівській Німеччині злочинцем вважався навіть поштар, який взяв «на чай». Набагато більшим злочином у дореволюційній Росії було «лихварство». Злочинцями вважались як «хабарник», так і «хабародавець». Окремим видом хабарництва було також «вимагання» грошей і подарунків за дії, що стосувались служби винуватого. Революція, яка відбулася нібито з метою

розв'язання соціальних проблем, спричинила зростання хабарництва. Найжорстокіші репресії і винищення цілих «поколінь» бюрократичних еліт, наркомів і голів сільських рад не допомогли.

В часи Радянського Союзу коло осіб, які мали дозвіл зловживати владою, було доволі незначним, інформація щодо цього приховувалась від народу і була дозованою [18]. В епоху СРСР набували розголосу рибні, бавовняні скандали.

При дослідженні довгого шляху європейських країн до поділу публічної і приватної влади, С. Барсукова вказує, що ще півтора століття тому державні посади в Європі закладали і давали в придане, часто передавали у спадок. Наприклад, у Іспанії посади в колоніях продавали на офіційних аукціонах. Голландський чиновник оплачував «ліцензію на зайняття посади» в колоніальній Батавії. Ще в середині XIX ст. для більшої частини Європи було характерним сприйняття державної посади як приватної власності, й ніхто не називав це корупцією [67, с. 18]. Така практика була або законною, або трактувалась законом двояко.

Лише в кінці XIX ст. почали формуватися етичні, організаційні й політико-правові основи визначення корупції [6, с. 103]. Для кращого розкриття даної теми варто здійснити аналіз періодів протидії корупції в Україні. Варто зазначити, що така боротьба триває протягом усього часу незалежності нашої держави. Проте не дивлячись на пройдений шлях, активну роботу законодавчої, виконавчої гілок державної влади досі не вдається подолати дане явище. Задля успішного викорінення корупції потрібно детально вивчити усі недоліки механізмів протидії, які застосовувались раніше, аби винайти найефективніший та найоптимальніший для менталітету нашої країни спосіб знищення корупції.

У 20 столітті стали ретельніше досліджувати корупцію, як явище, і виявили, що вона є у всіх абсолютно країнах, але в різних формах і масштабах. Корупція розглядалася як соціальне явище універсальне та має міжнародне значення. Глобальною загрозою світу в наш час є корупційні

діяння, є викликом розвитку людства. Корупцію не рідко відносять до тіньових відносин, обман держави, як частина існуючої культури. Визначення поняття корупції виходить за межі дослідження права і кримінології, а тому є складною синтетичною категорією.

Зупинимося на детальнішому огляді періодів протидії корупції в Україні. *Перший період – ідеологічний* (1991 р. – перша половина 1994 р.). Даний етап характеризується виникненням та набуттям актуальності проблема боротьби з корупцією. Саме на цей період припадає так званий розквіт корупції, адже для цього існувало сприятливе середовище.

Корупцію як соціально-економічне явище, що загрожує суспільству, засудили народні депутати Верховної Ради України першого демократичного скликання В. Чорновіл, С. Хмара, Л. Скорик, Г. Омельченко, І. Білас та інші. Цю проблему висвітлював у своїх промовах і перший Президент незалежної України Л. Кравчук.

Проте всі промови залишались лише словами та активної діяльності по знищенню даного явища не проводилося. Продовжувалася ідеологічна боротьба. За таких сприятливих умов українські чиновники не змогли утриматися від спокуси збагачення, використовуючи український народ. В 1993 році відбувся відтік у тінь 25 млрд. грн. (за нинішніми розрахунками) державних коштів. В 1992 році в комерційних структурах виявлено 1182 злочини, з них половина – розкрадання фінансових ресурсів, 163 випадки хабарництва [71, с. 40]. В першому півріччі 1994 р. затримували лише вибірково кілька хабарників, але не засуджено жодного з тих, хто діяв у складі організованих груп. Після обрання Президентом України Л. Кучма здійснив кадрове зміцнення керівного складу МВС України, вже у другому півріччі 1994 року за зв'язки зі злочинним світом притягнуто до кримінальної відповідальності майже 200 співробітників міліції [72, с. 6]. Проте і такі дії тодішньої владної верхівки не увінчались успіхом. Викорінити корупції так і не вдалося. Серед соціальних причин та умов поширення корупції можна виокремити: збереження старої структури управління; непрозорість

прийняття рішень; низький рівень правової культури більшості посадовців; відсутність дієвих механізмів контролю за діяльністю органів державного сектору; занадто велика концентрація повноважень у керівників; неправильне розуміння службових обов'язків.

Другий період – «лобова та фронтальна атаки» (друга половина 1994 р. – 1995 р.). У даний період застосувались адміністративно-командні методи безпосередньої боротьби з корупцією. Президент України підписав Укази «Питання боротьби з корупцією та іншими злочинами у сфері економіки», «Про невідкладні заходи щодо посилення боротьби із злочинністю».

Прийнято Закони України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про боротьбу з корупцією». Вищевказані нормативні акти кинули виклик тіньовій владі з метою покласти край корупції, яка продовжувала отруювати чиновницькі ряди.

Згідно з вищенаведеними нормативними актами, у кінці липня 1994 року створено 200 слідчо-оперативних груп із працівників Генпрокуратури, МВС та СБУ для розслідування особливо важких злочинів у сфері економіки.

Але склалася ситуація, яку не очікували. Відсутність кадрового забезпечення зіпсувала даний механізм протидії. У багатьох районах держави працювало по одному слідчому за наявності 10–12 вакантних місць. По суті не було з кого формувати оперативні групи. Варто зазначити, що укази Президента Л. Кучми стосувалися минулого. Тобто йшлося про відомі факти хабарництва, зловживання службовим становищем, мафіозності й лобізму серед українських чиновників[49, с. 218]. Була потреба переглянути усі кримінальні справи, які стосувалися колишніх депутатів різних рівнів, керівного складу міністерств і відомств, бо, наприклад, тільки серед народних обранців нараховувалося понад 500 порушників закону. На жаль, така активна наступальна атака корупції закінчилася поразкою. Та показала неефективність такого способу протидії даному явищу. За хабарі було затримано лише незначну частину дрібних чиновників. Для того аби здійснити такого масштабу роботу не вистачило резервів. За пропозицією

МВС України, Кабінет Міністрів додатково передбачив 22 тисячі штатних одиниць. Визначалася тенденція екстенсивного шляху боротьби зі злочинністю: для збільшення її обсягів зростала чисельність правоохоронців.

У 1995 році було направлено до суду 6738 справ щодо розкрадання, 828 – щодо хабарництва, 4691 – щодо незаконних операцій з валютою [25, с. 12].

Корупція підриває довіру громадськості до діяльності державних службовців, згубно впливає на економічний та політичний розвиток, становить реальну загрозу національній безпеці більшості країн світу.

Головні фактори, які сприяють поширенню корупції, є збіднілість широких верств населення, погіршення криміногенної ситуації, високі показники нерівності розподілу прибутків в суспільстві, відсутність досконалої системи соціального захисту, процеси економічної трансформації. Корупція в Україні набула характеру системності. Якщо проаналізувати боротьбу з корупцією на другому етапі помітно, що її побороти окремими заходами неможливо [24, с. 5].

Ефективніше було б використати комплексний підхід, а саме: прийняти нормативні документи, реструктуризувати правоохоронні органи, здійснювати координацію їх діяльності на державному вищому рівні. Значний крок до використання саме таких заходів і помітний у наступному періоді боротьби з цим явищем.

Третій період – координація зусиль проти корупції (1996–1997 рр.). У цей період було прийнято низку програмних державних нормативних актів: Закони України «Про концепцію національної безпеки України», «Про Національну програму боротьби з корупцією», «Про незадовільний стан виконання заходів щодо боротьби із злочинністю». Оновлено Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України, підрозділи боротьби з організованою злочинністю у системі МВС, СБУ, Державну податкову адміністрацію, податкову міліцію, в її складі – Управління боротьби з корупцією. 24 квітня 1997 року Президент України підписав Указ «Про створення Національного

бюро розслідувань України». НБРУ планувалося створити для покращення боротьби з організованою злочинністю у всіх її проявах, особливу увагу приділити боротьбі з корупцією посадових осіб і мафіозними угрупованнями.

Проте Верховна Рада України наклала вето на цей Указ Президента України. Проведено операцію «чисті руки» під керівництвом Президента України (1997 р.). Але побороти корупцію так і не вдалося. Справа у тім, що всі заходи, що застосовувались спрямовувались на усунення наслідків, а не причин виникнення корупції. Для того, щоб протидіяти корупційним діям потрібно викоринити причини їх зародження в суспільстві [28, с. 115].

Міністр внутрішніх справ України Ю. Кравченко на засіданні колегії Управління МВС України у Львівській області та облдержадміністрації у червні 1998 року заявив про ряд причин виникнення корупції. За його словами, «відтепер МВС України змінило ідеологію боротьби зі злочинністю. Правоохоронці намагаються ліквідувати економічне підґрунтя організованої злочинності і корупції» [34, с. 2].

Якщо проаналізувати третій період стає зрозуміло, що недостатність дій по боротьбі з корупцією, та відсутність ефективного механізму який би справився з існуючою проблемою, звели нанівець усі старання тодішньої влади. Таким чином корупція руйнує соціальну основу державності, виводить інтереси деяких окремих чиновників вище суспільних потреб та ідеалів населення. Дана ситуація призводить до відчуження влади від народу, негативний образ в очах суспільства послаблює саму владу.

Небезпека корупції криється в тому, що вона: знижує авторитет держави, завдає шкоди утвердженню демократичних основ управління, побудови та функціонування державного апарату; певним чином обмежуються конституційні права і свободи людини і громадянина, особливо права малозабезпечених громадян, які найбільше вразливі до проявів корупції; спотворює принципи права і закону; гальмує соціально-економічні реформи, псує розвиток ринкових відносин; грубо порушує встановлений порядок здійснення повноважень посадовими особами органів державної

влади, місцевого самоврядування; надає привілеї корумпованим угрупованням і кланам, підпорядковуючи державну владу їхнім інтересам; підвищує криміналізацію та тінізацію економічних відносин; породжує збільшення обсягів організованої злочинності; порушує принцип соціальної справедливості, невідворотності покарання; знищує духовні та моральні цінності; ускладнює відносини з іншими державами і міжнародним співтовариством, унеможлиблює надання допомоги з боку інших держав.

Четвертий період – системний підхід в боротьбі з корупцією (1998 р. – до нині).

На цьому етапі відбувається утвердження принципів комплексності та застосування методології системного підходу в подоланні тіньового сектора економіки і корупції зокрема [34, с. 196]. Кожного року відбуваються лютневі розширені засідання Координаційного комітету по боротьбі з корупцією виступав Президент України Л. Кучма. Приймались плани невідкладних скоординованих дій державних та правоохоронних органів щодо зміцнення законності і правопорядку в державі. Створено Урядову робочу групу з відстеження процесів тінізації економіки та розробки пропозицій щодо її припинення. Доповнювалася законодавча база. Уряд України на чолі з Прем'єр-міністром України Віктором Ющенком підготував програму економічного розвитку України. Правовою основою боротьби стали Указ Президента України від 24.04.1998 року № 367 «Про Концепцію боротьби з корупцією на 1998–2005 роки», Постанова Кабінету Міністрів України від 3.08.2000 року № 1050 «Про план заходів, спрямованих на боротьбу з корупцією на 2000 рік». Вдосконалювався механізм притягнення до відповідальності державних службовців за неналежне виконання обов'язків, для чого внесено зміни до Постанови Кабміну від 4.03.1995 року № 160 «Про затвердження порядку проведення службового розслідування». В листопаді 1999 року Україна, разом з членами Ради Європи, підписала Цивільну Конвенцію проти корупції.

У державі формувалася міжгалузева організаційно-правова ієрархічна детермінована система боротьби з тіншовим сектором економіки і корупцією. У всіх міністерствах і відомствах України у 2001 році введено посади Державних секретарів, підпорядкованих Президентові. Застосовувалися наукові методи аналізу і синтезу, моделювання, варіації і кореляції тощо.

В такому разі слушно буде нагадати постулат Н. Вінера: «Системі може протидіяти лише інша система, але вищого організаційного рівня» [15, с. 106]. Сфера державного регулювання в Україні й надалі значною мірою трималася на корупційній основі. Яскравим прикладом прояву корупції у вищих ешелонах влади можуть бути маніпуляції з системою державних закупівель, які тривають кілька років поспіль. Криза у цій сфері розпочалася у 2004 р.

У «боротьбі» за «прозорість» схем держзакупівель з ініціативи нардепів навесні 2005 р. прийнято нову редакцію закону про державні закупівлі, відповідно до якої всі ключові повноваження переходили до громадської організації «Тендерна палата України» [74, с. 16]. Хоч у її створенні використано досвід розвинутих країн світу, а саме принципи відкритості, недержавного впливу, громадського контролю тощо, однак прозорими та ефективними дії цієї організації так і не стали. Перевагу отримував не постачальник якісної продукції, а суб'єкт, який міг легко і невимушено виконати всі вимоги тендерної палати та перекласти вартість кінцевих послуг на держбюджет.

Ефективність державних витрат ще зменшилась, а стандартні «відкати» замінено іншими корупційними механізмами, участь у яких взяли всі політичні сили, присутні у Верховній Раді України.

На даному етапі влада не робила висновків та продовжувала робити ті ж помилки. Державний механізм як і раніше залишався корумпованим, форми відносин державних органів з представниками бізнесу та злочинними групами більше нагадують єдину систему тіншових відносин.

Ситуація, яка існує зараз на теренах нашої держави є складною та досить суперечливою, нам бракує скоординованої державної політики у боротьбі з корупцією, вузьке бачення шляхів протидії. Зусилля влади зводяться до традиційних підходів, які призводять до розпорошеності антикорупційних зусиль, базується на репресивних засобах не дієвих в умовах сьогодення.

Оцінка стану протидії корупційним проявам, неодноразові соціологічні і кримінологічні опитування та інтерв'ювання, на жаль, доводять, що в Україні не проводиться послідовних кроків з формування єдиної антикорупційної політики, зокрема у сфері запобігання та переслідування корупціонерів та їх протиправної діяльності [26, с. 120]. Корупційні явища завдають значну матеріальну та моральну шкоди великому колу громадян, згубно позначаються на економічній діяльності суб'єктів господарювання, особливо недержавних форм власності.

Корупція в правоохоронних органах зменшує ефективність боротьби зі злочинністю, тим самим сприяє погіршенню кримінальної ситуації в країні.

Викладене вище, дає нам підстави зробити висновок, що руйнівна сила корупції проявляється в падінні авторитету влади на всіх рівнях, руйнуються моральні основи суспільства. Учені вважають, що корупція в Україні особлива, відрізняється від інших розвинених країн. Кризовий тип корупції характеризується породженням кризи сучасного українського суспільства (а не лише недосконалістю кримінальної юстиції); здатністю поглиблювати кризу українського суспільства, маючи властивість зводити нанівець будь-які політичні, економічні, правові, моральні реформи в Україні.

1.2. Корупція як соціально - політичне явище

Щоб краще висвітлити дану тему варто розібратись в тому, що ж таке корупція. Поняття «корупція» має латинське походження і означає завдавати шкоду, псувати, викривляти, руйнувати, але найчастіше використовується у значенні - використання особою наданих державою повноважень з метою власного збагачення.

На нашу думку корупція - це протиправна діяльність, яка знаходить свій прояв через використання службовою особою наданих їй повноважень, посадових можливостей, для особистого збагачення. Проте наведене нами вище визначення даного поняття не є повним та вичерпним. В літературі існує велика кількість тлумачень. Далі розглянемо декілька з них, які містяться у Великому тлумачному словнику сучасної української мови, а саме:

– корупція – це діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг та інших переваг;

– корупція – це пряме використання посадовою особою свого службового становища з метою особистого збагачення;

– корупція – підкупність, продажність урядовців і громадських діячів [11].

М.І. Мельник зазначає, що поняття корупція потрібно відокремлювати від хабарництва та інших ганебних явищ, адже це суспільно небезпечне явище потребує окремого вивчення, для того щоб розробити дієві заходи щодо протидії та попередження. Досить часто люди не відмежовують корупцію від хабарництва, зловживання владою, як об'єднання влади в так звану «мафію» у владі. Така ситуація виникає через відсутність чітко визначеного наукового поняття «корупція» [41, с. 58]. Ми погоджуємось з думкою В.І. Попова що корупція зачіпає кілька сфер; політичну, соціально-економічну і правову. На сьогоднішній день в країні проглядається стійка криміналізація владно-управлінської сфери [33, с. 11].

Корупцію як багатогранне явище можна розглядати з різних позицій, як протизаконне діяння чиновника з метою особистого збагачення, та в іншому аспекті як зв'язок посадової особи державного сектора із злочинним середовищем через надані йому повноваження.

Ми розуміємо, що корупція набула системного характеру, частішають підкупи посадових осіб законодавчої, судової, та виконавчої гілок влади за прийняття ними незаконних рішень.

Корупція з кожним днем все більше вражає апарат державного управління, представники якого використовують службове становище для особистого збагачення всупереч інтересам служби. Таким чином серед населення знижується довіра до влади, люди не вірять в законність виборів, відчуження влади від суспільства, знецінення значень «права» та «закону».

Політична корупція реальний та сильнодіючий фактор, який підриває основні принципи демократії [73, с. 176]. Вже далеко не секрет, що політична боротьба за владу завершується не перемогою інтересів громадян, а багатомільйонні, захмарні суми хабарів. Виходить ланцюжок капіталу та влади. Таким чином підривається престиж України на міжнародній арені, псується репутація політичної влади, під сумнів ставляться принципи верховенства права, ефективної діяльності державних органів.

На думку В.В. Лунєєва, корупція – термін соціально-правовий, кримінологічний, який охоплює злочини та порушення, пов'язані з використанням службового становища в особистих або групових цілях [41, с. 9]. На нинішньому етапі розвитку суспільства питання боротьби із корупцією є надзвичайно актуальною для України, яка виборола свою незалежність і утвердилась як самостійна держава у світовому співтоваристві. Сталість демократичного розвитку нашої країни у значній мірі залежить від втілення принципів законності та справедливості, неухильного додержання всіма державними службовцями букви закону, подолання випадків хабарництва, незаконного одержання посадовими особами матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг.

Ситуація, яка існує зараз на теренах нашої держави є складною та досить суперечливою, нам бракує скоординованої державної політики у боротьбі з корупцією, вузьке бачення шляхів протидії.

Зусилля влади зводяться до традиційних підходів, які призводять до розпорошеності антикорупційних зусиль, базується на репресивних засобах не дієвих в умовах сьогодення. Оцінка стану протидії корупційним проявам, неодноразові соціологічні і кримінологічні опитування та інтерв'ювання, на жаль, доводять, що в Україні не проводиться послідовних кроків з формування єдиної антикорупційної політики, зокрема у сфері запобігання та переслідування корупціонерів та їх протиправної діяльності [24, с. 5].

Корупційні явища завдають значну матеріальну та моральну шкоди великому колу громадян, згубно позначаються на економічній діяльності суб'єктів господарювання, особливо недержавних форм власності.

Корупція настільки складне явище, що визначення причин її виникнення викликає труднощі. Ознайомившись з рядом наукових праць з даного питання стає зрозумілим, о причина криється в замкнутості системи управління, її повільний розвиток, низький рівень патріотичного виховання, моральні якості населення, антикорупційна політика яка зачіпає лише поверхнево проблему, відсутність прозорості багатьох економічних процесів, формальний характер декларування доходів, правоохоронні органи займається переслідуванням за корупційні діяння лише окремих службовців нижчої ланки, а верхівки схем залишаються недоторканими, поширення практики заміщення посад через знайомство [32, с. 20]. Психологічні аспекти також впливають в певній мірі на процес розростання корупції, низький рівень розвитку громадянської свідомості, частина керівників поблажливо ставляться до корупції, займаючи посаду чиновника, особа в першу чергу думає про вигоду, матеріальне збагачення, а не про якісне виконання покладених на неї функцій.

Корупція як соціальне явище являє собою небезпечне, багатоаспектне явище, економічне, політичне, правове, морально-психологічне, яке породжує несправедливість в суспільстві і є вже досить звичним для нашої країни, що просто неприпустимо. О. Старицька зазначає, що корупція

формує відносини в суспільстві, які порушують нормальний порядок речей, починаючи з порушення службових обов'язків [79].

На нашу думку продажність чиновників породжує негативне ставлення населення до реформ які проводяться державою, урядом. Корупцією вражені усі сфери діяльності в Україні, і що найгірше це стає нормою взаємовідносин.

Отже, можемо зробити висновок, що корупція як соціально-економічне явище:

- соціально обумовлена (тобто є продуктом соціального життя);
- має свою соціальну вартість (тобто «ціну», яку платить суспільство за існування корупції);
- суттєво впливає на найважливіші соціальні процеси – економічні, політичні, правові та ін.;
- має історичні витоки і глобальний характер;
- є соціальним, економічним, політичним, правовим, психологічним і моральним явищем;
- має властивість постійно видозмінюватися відповідно до соціальних реалій [33, с. 23].

Сучасний державний механізм корумпований, він уніфікує форми відносин державних органів з представниками бізнесу та злочинними групами та об'єднує їх в єдину систему тіньових відносин. Корупція є дзеркалом того укладу суспільства який існує його правової чистоти, моральності, соціального стану. Якби корупція не виявлялась вона завжди згубно впливає на суспільство в економічному та соціальному аспектах, спричиняє падіння валового внутрішнього продукту держави, розвиток тіньового сектору економіки, таким чином зростає безробіття, що в свою чергу призводить до зубожіння верств населення. Від корупції страждає законодавча гілка влади. Окремі чиновники підписують неефективні нормативні акти, збиткові для суспільства, але вигідні для окремих приватних осіб, які заробляють шалені гроші. М.І. Мельник наголошує, що

корупцію можна розглядати як різновид соціальної корозії, яка роз'їдає і руйнує органи державної влади, державу і суспільство в цілому. В її основі лежать такі вікові традиції взаємодії в суспільстві, як «послуга за послугу», «do ut des» («даю, щоб ти дав») [75, с. 34].

Корупція соціально - економічне явище, яке випереджає розвиток суспільних відносин, таким чином засоби протидії швидко стають застарілими. Корупція складається з системи негативних поглядів, діянь службових осіб, управління, політичних партій та громадських організацій, які спрямовуються на задоволення особистих інтересів через використання свого службового становища, такі дії суперечать інтересам суспільства і держави в тому числі. Таким чином корупція руйнує соціальну основу державності, виводить інтереси деяких окремих чиновників вище суспільних потреб та ідеалів населення. Дана ситуація призводить до відчуження влади від народу, негативний образ в очах суспільства послаблює саму владу. Соціальні аспекти корупції проявляються в культурній, політичній сфері, а масштаби цього явища доходять до критичного показника. Корпоративна культура державної служби, моральні норми і цінності на дуже низькому рівні.

Соціальна сутність корупції полягає в тому, що вона соціально обумовлена, тобто є продуктом соціального життя, навіть має свою соціальну ціну, яку платить само суспільство, має історичне коріння і глобальних характер, впливає на соціальні процеси є психологічним, політичним, правовим явищем та вправно пристосовується до реалій соціального життя [39, с. 473]. Корупцію сміло можна розглядати як діяльність, що пов'язане із протиправним використанням службових повноважень, сферою даного явища завжди є сфера державного управління, обов'язковою рисою є корислива спрямованість.

Корупція породжує аморальні вчинки, в основі лежать відносини «послуга за послугу», «ти мені, а я тобі», тому так виходить, що корупція не тягне за собою скарг, адже дві сторони відносин зацікавлені в них.

Хабарництво не є синонімом до слова «корупція», яка включається в систему організованої злочинності, що не дозволяє особі в односторонньому порядку відмовитись від виконуваної ролі.

Багато науковців розглядають корупцію як соціальне явище, адже корумпована еліта не бажає відстоювати інтереси та захищати населення, застосування нелегітимних методів управління, економічне панування корумпованої влади, незаконний розподіл матеріальних ресурсів держави. Посадова особа є обов'язковою ознакою корупційних дій, умисна вина, корислива мета та наявність дії чи бездіяльності, бюрократизм та безвідповідальність, безкарність влади, виборче правосуддя, громадянське суспільство на низькому рівні розвитку, дефекти законодавства, існуючий культ грошей [50, с. 99].

Руйнівна сила корупції проявляється в падінні авторитету влади на всіх рівнях, руйнуються моральні основи суспільства. Учені вважають, що корупція в Україні особлива, відрізняється від інших розвинених країн. Кризовий тип корупції характеризується породженням кризи сучасного українського суспільства (а не лише недосконалістю кримінальної юстиції); здатністю поглиблювати кризу українського суспільства, маючи властивість зводити нанівець будь-які політичні, економічні, правові, моральні реформи в Україні.

Сталість демократичного розвитку нашої країни у значній мірі залежить від втілення принципів законності та справедливості, неухильного додержання всіма державними службовцями букви закону, подолання випадків хабарництва, незаконного одержання посадовими особами матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг. Ситуація, яка існує зараз на теренах нашої держави є складною та досить суперечливою, нам бракує скоординованої державної політики у боротьбі з корупцією, вузьке бачення шляхів протидії. Корупція підриває довіру громадськості до діяльності державних службовців, згубно впливає на економічний та політичний

розвиток, становить реальну загрозу національній безпеці більшості країн світу.

Головні фактори, які сприяють поширенню корупції, є збіднілість широких верств населення, погіршення криміногенної ситуації, високі показники нерівності розподілу прибутків в суспільстві, відсутність досконалої системи соціального захисту, процеси економічної трансформації. Корупція в Україні набула характеру системності.

Вона отруює всі сфери суспільного життя, все глибше укорінюючись як основний, швидкий та найбільш дієвий протиправний засіб вирішення питань, досягнення певних індивідуальних корисливих цілей. Корупційні явища перешкоджають інтеграції України в Європейське Співтовариство.

В. Морозов наголошує, що корупція - це високо латентна соціально-правова проблема. Жодній державі в світі не вдалося повністю її викоренити. Будь-яке з проявів корупції, в якій би сфері воно не було скоєно, являє собою небезпеку для суспільства, держави, людини.

Однак створити перешкоди для її руйнуючого проникнення в усі сфери суспільного життя і мінімізувати її негативні наслідки - реально здійсненне завдання. Запорукою успіху в цій роботі є: політична воля вищого керівництва, прозорість влади, системна робота всіх державних органів, очищення правоохоронних і контролюючих органів від корумпованих чиновників, а також правильне ставлення громадян до цього негативного явища [45, с. 31].

Корупція – це фактор, який заважає нормальній роботі органів державної влади, дестабілізуючи таким чином нашу державу. Існування корупції в Україні становить серйозну соціальну небезпеку для розвитку правової держави.

Корупційні діяння загрожують національній безпеці та уповільнюють демократичний розвиток суспільства. Найгірше те, що внаслідок корумпованості відбувається витіснення безкоштовних обов'язкових послуг у галузі соціального забезпечення, охорони здоров'я. Як справедливо

зазначають науковці корупція - це корозія влади. Як іржа роз'їдає метал, так корупція руйнує державний апарат і роз'їдає моральні підвалини суспільства.

Серед суспільства зникає осуд, знаходяться виправдання корупційних діянь, закріплюється думка про те, що хабарництво допомагає вирішувати проблемні питання. Чомусь виходить так, що громадяни віддячують таким чином за надані їм послуги. Виходить, що корупція вигідна для двох сторін, один зацікавлений бо таким чином для нього це спосіб збагачення, а інша сторона задовольняє особистий інтерес.

М.М. Саппа, Р.В. Ромас до основних видів корупційних дій віднесли таке: хабарництво; зловживання службовим становищем - використання наданих повноважень для надання необґрунтованих пільг чи переваг будь-якій особі або групі; непотизм (дружба, кумівство, сімейність), який призводить до призначення родичів на ключові посади та надання їм певних переваг - клановості, що сприяє проявам суб'єктивізму в системі управління організації; патронажна система (протекціонізм), метою існування якої є заступництво щодо «потрібних» людей, здатних надавати за подібну «допомогу» різні блага або послуги; розкрадання ресурсів організації» [53, с. 29].

На думку зарубіжних урядовців та бізнесменів, саме поширення корупції є однією з основних проблем для розвитку нормальних економічних відносин України з іншими державами, причиною їх небажання вкладати значні інвестиції у вітчизняну економіку. Усі вищезазначені фактори свідчать про зниження суспільної довіри до діяльності та рішень органів державного сектору. Доцільно звернути увагу на те, що існуюча «продажність» чиновників викликає негативне ставлення суспільства до реформ, які проводить уряд.

Таким чином населення не вірить в легітимність виданих нормативних правових актів, відбувається дискредитація діяльності апарату держави. Особи, уповноважені на виконання функцій держави користуються

можливостями займаної ними посади з метою отримання особистої вигоди, протиправного отримання матеріальних благ.

На думку правників корупція охоплює ту сукупність корупційних діянь, які за законом визначаються злочинами.

Це один з найнебезпечніших груп корпорацій них правопорушень. В літературі навіть інколи використовується термін «кримінальної корупції» і стосується осіб, які будь-яким способом залучені до управління, та мають можливість незаконного збагачення. Науковці стверджують, що корупцією можна вважати не лише прийняття неправомірної вигоди, а й давання хабара. Серед соціальних причин та умов поширення корупції можна виокремити: збереження старої структури управління; непрозорість прийняття рішень; низький рівень правової культури більшості посадовців; відсутність дієвих механізмів контролю за діяльністю органів державного сектору; занадто велика концентрація повноважень у керівників; неправильне розуміння службових обов'язків[38, с. 143]. На думку теоретиків стимулюючим фактором не вчиняти корупційних дій має бути належний рівень матеріального забезпечення, гарантії соціального забезпечення, посилення рівня юридичної відповідальності.

На основі вищевикладеного, робимо висновок, що корупція це соціальним явищем, адже її сутність полягає в тому, що вона соціально обумовлена, тобто є продуктом соціального життя, навіть має свою соціальну ціну, яку платить само суспільство, має історичне коріння і глобальних характер, впливає на соціальні процеси є психологічним, політичним, правовим явищем та вправно пристосовується до реалій соціального життя.

Висновки до розділу 1

Підсумовуючи усе вищезазначене, корупція знайома людству ще з часів сивої давнини. Логічно це явище породжене появою держави і виникненням права, коли почали з'являтися посадові особи, що уповноважені були виконувати керівні функції. Дослідження науковців свідчать, про те, що людина, що володіє владою, зловживає нею для досягнення поставленої мети. Перша згадка про корупцію є в справах Стародавнього Вавилону, а це 16 століття до н. е., та в Законах царя Хамурапі. Стародавні Афіни також мали ряд законів спрямованих на запобігання корупції. В одному з таких законів йшлося про зобов'язання громадян оприлюднювати джерела за рахунок яких вони живуть. Явище корупції мало канонічне значення, під ним розуміли підлабузництво, спокуса диявола. Корупція виникла з появою приватної власності. І це пояснюється тим, що почали з'являтися різні прошарки суспільства. У Стародавній Греції в IV–V ст. до н.е. корупція мала скоріше побутовий характер і виявлялась в псуванні їжі й питної води. Зрозуміло, що до нас це явище дійшло вже у зовсім іншому значення. У Древньому Римі корупція означала підкуп судді, а з XV–XVI ст.ст. – підкупність і продажність чиновників і громадсько-політичних діячів, що набуло тоді неабиякого поширення. Як офіційні прояви корупції на території сучасної України зафіксовані у XI–XII ст. у Київській Русі, де дружинники, які виконували також функцію бюрократії, зловживали своїми обов'язками. У дореволюційному «Уложенні о наказаниях» хабарництву надавали великого значення, своєрідно регламентували заходи впливу на це соціальне явище. Ще в середині XIX ст. для більшої частини Європи було характерним сприйняття державної посади як приватної власності, й ніхто не називав це корупцією. Така практика була або законною, або трактувалась законом двояко.

Отже, можемо зробити висновок, що корупція як соціально-економічне явище:

– соціальні обумовлена (тобто є продуктом соціального життя);

- має свою соціальну вартість (тобто «ціну», яку платить суспільство за існування корупції);
- суттєво впливає на найважливіші соціальні процеси – економічні, політичні, правові та ін.;
- має історичні витоки і глобальний характер;
- є соціальним, економічним, політичним, правовим, психологічним і моральним явищем;
- має властивість постійно видозмінюватися відповідно до соціальних реалій [33, с. 23].

Корупція як соціальне явище являє собою небезпечне, багатоаспектне явище, економічне, політичне, правове, морально-психологічне, яке породжує несправедливість в суспільстві і є вже досить звичним для нашої країни, що просто неприпустимо.

Як висновок хочеться зазначити, що корупція - це не лише хабар. Лобізм, фаворитизм, перехід політичних лідерів у приватні фірми також є завуальованою корупцією. Варто наголосити, що корисливі державні зловживання без ознак підкупу мають подібну соціальну природу, наслідки як і хабар. При розробці необхідного антикорупційного законодавства України потрібно виходити з того, що корупція як соціальне явище – це незаконне використання посадовою особою своїх повноважень, з метою отримання вигоди для себе, своїх близьких або незаконне надання такої вигоди вказаній особі. Поняття корупція є збірним і об'єднує кілька правопорушень.

У загальному вигляді корупцію можна вважати соціальним явищем, яке охоплює діяння, що створюють умови для вчинення корупційних діянь або їх приховування.

Сутність корупції полягає у тому, що вона має соціальну обумовленість, впливає на абсолютні усі сфери суспільного життя, відзначається транснаціональним характером, психологічними та моральними аспектами.

Напевне не існує таких соціальних норм, які мафіозні корумповані кола не наважились б порушити, вони готові переступити через усі перешкоди.

Світове співтовариство усвідомлює серйозність небезпеки, пов'язаної з подальшим розвитком криміналізації політично нестабільних регіонів світу, особливо посткомуністичних. Вище викладене дає нам підстави вважати, що проблеми корупції ближчим часом, безумовно, знаходитимуться у центрі політичної боротьби. У будь-якій політичній і економічній системі можуть траплятися випадки корупційних дій, коли відбувається використання суспільства бюрократичними структурами. У демократичних умовах функціонування соціуму корупція виступатиме другорядним явищем, яке не значно впливатиме на загальнодержавну ситуацію або стане контрольованим. Проте в країнах пострадянського менталітету корупція є елементом політичного та громадського життя суспільства, серед широких верств населення переважає нестримне користолюбство. Корупція отруює всі сфери суспільного життя, все глибше укорінюючись як основний, швидкий та найбільш дієвий протиправний засіб вирішення питань, досягнення певних індивідуальних корисливих цілей. Розповсюдженість корупції як масового явища перетворює її на елемент повсякденності, звичаю, традиції. Населення призвичаїлось до корупції у деяких сферах суспільного життя і є культурною нормою. Громадськість знає про те, що всі довкола дають хабарі, психологічно важко побороти в собі конформістську схильність і вчинити не так, як це роблять усі. Люди ніби і розуміють, що так робити не можна, це протиправне діяння але на рівні свідомості, діє за звичкою. Усі ці симптоми корупції прогресують в українському суспільстві. На мою думку задля ефективного подолання корупції зараз, потрібно вивчити усі етапи зародження даного явища, визначити його першоджерело. Усунувши причини виникнення корупції стане можливим зменшити її обсяги.

РОЗДІЛ 2

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: СТАН І ПРОБЛЕМИ

2.1. Аналіз корупційних дій в Україні

Надзвичайно важливим питанням є імідж України на міжнародній арені, адже він впливає на економічні, політичні та соціальні процеси, позитивний імідж є запорукою формування доброзичливих відносин з міжнародними партнерами, автоматично створюється сприятливий інвестиційний клімат, а це призводить до підвищення добробуту населення [25, с. 12].

На високий рівень корупції в Україні вказують результати дослідження, проведеного Міжнародною неурядовою організацією Transparency International, які беруть свій початок у 1995 році. І це неодмінно справляє негативний вплив на сприйняття нашої держави її міжнародними партнерами [79]. Корупція зараз – це смертний гріх. Вона є не меншим нашим ворогом, аніж бойовики, терористи чи найманці.

Президент України П. О. Порошенко висловився так про корупцію під час виступу у ВРУ при розгляді проекту ЗУ «Про систему спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції» № 5085, назву якого при доопрацюванні до другого читання змінено на «Про Національне антикорупційне бюро України». І справді корупція набула сьогодні неймовірних масштабів кожен десятий кандидат на виборах з найпопулярніших партій має корупційний слід [12].

Відмітимо, що корупція розпочала своє існування не з початку здобуття Україною незалежності, вона існувала ще в радянських республіках, ще з початку їх створення.

Неврегульованість нормативними актами майже всіх сфер життя, злиденність населення, побудова громадянського суспільства на заснованих економічних началах згубно вплинули на розвиток корупції. Світовий досвід показує, що в країнах де влада і суспільство отримували правдиву

інформацію про стан корупції в державі могли формулювати ефективні цілі антикорупційної політики та позитивно обмежували масштаби даного явища.

На основі досліджень Київським Міжнародним Інститутом Соціології погляди населення на причини корупції досить вкорінені, вона є результатом впливу ряду чинників. 19,7% опитаних вважають основною причиною прагнення чиновника скористуватись службовим становищем заради особистого збагачення, 12,9% вважає, що розповсюдженню корупції сприяє небажання керівництва держави боротися з корупційними явищами та 11, 8% винуватить у корупції населення, яке звикло в такий спосіб вирішувати власні проблеми [78].

В Україні корупційна поведінка чиновника полягає в тому, що вони без конкретних підстав вирішують питання іншої осіб, надаючи їм пріоритет з поміж інших. Не рідко буває так, що чиновник наділений владними повноваженнями реалізує власний економічний інтерес у підприємствах своїх родичів, друзів, таким чином порушує принцип несумісності утворюється конфлікт інтересів, як результат розвиток тіньових відносин. Також розповсюджена на теренах нашої держави давати грошові кошти чиновнику за докладання більших зусиль до виконання своєї роботи. В Україні корупція існує в двох варіантах. Перший варіант « ти мені – я тобі» така взаємодія базується на матеріальній основі, другий варіант полягає у тому, що суб'єкт корупції використовує своє службове становище для власного інтересу (покращення бізнесу).

Незважаючи на масштаб корупції в Україні не всі чиновники користуються своїм положенням та повноваженнями. Чиновники VI – VII категорії не маючи значних повноважень за рахунок неофіційних винагород компенсує низькі заробітні плати. На цьому рівні діють схеми за якими чиновник низького рівня не бере « хабар» більший за керівника, частину доходу віддають вищестоящим по корупційній вертикалі, що стосується документація то вона завжди правильно оформлюється і вміло приховується від громадськості [64, с. 120]. Часто такі чиновники стають заручниками

ситуації, вийти добровільно з даної схеми майже не можливо, адже керівництво регулярно морально тисне, погрожує звільненням з роботи.

Ті чиновники котрі не бажають брати участь у цьому беззаконні часто стають звинуваченими під час показової кримінальної справи за фактом корупції. Освіта та досвід роботи в умовах сьогодення не гарантує тобі просування по кар'єрі, адже частішають випадки « продажу» посад. Лобювання певних бізнесових інтересів, пільгові кредити, державні закупівлі здійснюється за оговорену плату, таким чином чиновник отримує тіньові доходи. Від того, що чиновники заробляють на приватизації, купують за заниженою ціною об'єкти страждає економіка країни. Але на жаль виявити. Зібрати належні докази та притягти до відповідальності досить складно. Тому в суспільстві формується думка, що безкарність та тотальна корумпованість тільки процвітає. Нікому не секрет, що до відповідальності притягують здебільшого нижчі ланки схем, наміряно приховуються факти корупції, затягування слідства, в кінцевому результаті через «телефонне право» звинувачених осіб виправдовують [20].

Корупція в сучасній Україні, на нашу думку, є викривленою формою контролю індивідом власного є соціального середовища, що дає змогу особі більш-менш впевнено відчувати себе. Водночас корупція пом'якшує невдоволення власним становищем окремого індивіда і дає індивіду в сучасній Україні гарантію та відносну впевненість щодо свого майбутнього, незалежно чи це право власності на засоби виробництва, чи можливість займати певну чиновницьку посаду, а також впевненість у майбутньому для себе і для своїх дітей; наприклад, як при зарахуванні дитини до ВНЗ, так і просто задля біологічного виживання [73].

Статистика показує, що 49,8% дорослого населення України допускає думку про участь в корупційних діях, якщо їм це буде вигідно, вони вважають, що отримати належні послуги без доплат неможливо, 37,4% опитаних корупцію вважають цілковито неприйнятною для себе. Але як і в попередні роки молодь найбільш готова користуватись вигідними

корупційними зв'язками. 85,5% населення України оцінюють рівень корупції вище середнього, а от 1,8% вважають корумпованість мало поширеним або взагалі відсутнім явищем. Результати соціологічного дослідження корумпованості гілок влади розприділились наступним чином: 60,6% першість отримала ВРУ, 54,8% другий щабель займає КМУ, 46,4% - Президент зі своєю Адміністрацією, 34,3% - органи місцевого самоврядування. Я не розділяю думку більшості населення стосовно того, що Президент знаходиться аж на третьому місці, адже він та його команда, обраний курс, програма політики якраз в першу чергу і впливає на масштаби корупції [78]. Зараз переважають цінності та звичаї за якими політики оточують себе своїми земляками, родичами.

Існуючою проблемою в Україні є відсутність матеріальних стимулів виконання своїх обов'язків на високому рівні. Негативний економічний фон життя чиновника негативний і це наштовхує його на думку збагатитись легким шляхом. Звичайно в Україні існують і чесні бізнесмени і чесні політики але вони не мають підтримки громадськості. Але населення бачить по телебаченні лише шумні затримання та великі суми незаконного збагачення, і як наслідок 43% українців вважають, що країною править «мафія» [7].

Показовою була промова Президента України П.О. Порошенка, де він назвав головним завданням знищити корупцію, яка поглинула всю країну. Зменшення масштабів поширення корупції залишається однією із основних проблем сучасності. Корупція гальмує економічний та соціальний розвиток суспільства. Зараз влада концентрується в руках обмеженого кола осіб нікому непідзвітному навіть українському народові, зумовлює погіршення політичного становища. Гальмування реформ, діяльність корумпованих кланів, політична корупція дискредитує ставлення населення до керівництва країни. Протести в столиці лише підтвердження вищезазначеного [42].

Політична заангажованість правоохоронних органів, судових органів їх корумпованість послаблює і без того слабку політику протидії корупції.

Коли судова влада поглинута корупцією то про розвиток правової держави гарантій захисту громадян не йде й мови.

Даній проблемі присвячувались наукові праці: М. Тихомиров, О. Бусол, О. Кальман. Деякі з цих авторів вважають, що можливість власного розсуду є ризиковим фактором корупції у діяльності суддів [34, с. 135].

При дослідженні сучасного стану корупції в судовій системі В.М. Соловйов і Б.Л. Розвадовський виділяють ряд особливостей корупційних правопорушень: широкі повноваження суддів, що провокує представників державної влади чинити тиск на підкуповувати суддів, негативним є і те, що судова влада матеріально та фінансово залежна, оплата праці, соціальні гарантії ухвалюються органами державної влади [80].

За щорічними даними міжнародних організацій рівень корупції в Україні зростає з особливим проникненням в органи державної влади. Це свідчення мало ефективності українського законодавства щодо протидії корупції [40, с.43].

Повернемося до соціологічних досліджень адже вони найкраще показують стан корупції в Україні. 66,0% опитаних вважає найкорумпованішими Державтоінспекцію та судову систему, медичну систему. Як наслідок 40,7% усіх основних сфер та інстанцій України оцінюються населенням як сильно корумповані. А відтак 65,5% населення стикаються з проявами корупції в ролі учасника або спостерігача, такі результати не можуть не насторожувати. Дослідження вказують на зменшення частки добровільних хабарів під час отримання соціальних виплат, влаштування на роботу до державної установи. 22,5 % опитаних, що мають дітей шкільного віку страждають від корупційних дій, основний різновид: здавання грошей у фонди школи (вимагали 56%, добровільно 32%); сплата за ремонт (56% вимагали, 31% добровільно); подарунки вчителям (вимагали 33%, добровільно 44%) [78].

У всесвітньому рейтингу СРІ Україна 2016 року посідала 131 місце зі 176 країн за індексом прийняття корупції. Розширюються масштаби корупції

і в недержавних установах це зменшує ефективність їх роботи. Вченими доведено зв'язок між рівнем ВВП на душу населення і рівнем корупції.

Внутрішня оцінка рівня корупції в нашій державі яскраво показує, що проблема подолання корупції, ще далека від вирішення. Зауважимо, що найбільша кількість корупційних злочинів в сфері охорони здоров'я, та в бюджетній галузі, адже їх фінансування проводиться за державний кошт. Наслідком є те, що економічний сектор страждає від корупції, внаслідок лобювання на державному рівні інтересів великих капіталів, тиск на підприємців середнього бізнесу, формуються монополії з залученням адміністративних ресурсів [58, с. 130]. В ході нашого дослідження, ми неодноразово зазначаємо, що тіньова економіка призводить до зменшення податкових надходжень. Наслідком стають соціальні проблеми. В нашій державі несправедливі конкурентні ринкові механізми. Підприємці внаслідок корупційних дій отримують переваги та привілеї. Активно корупція проявляється при використанні бюджетних коштів, що призводить до неефективності розподілу ресурсів. Така ж проблема існує і в США, Японії та західній Європі як вказує статистика 40% усіх корупційних діянь вчиняються навколо державних замовлень [59, с. 10].

При проведенні державних закупівель укладаються угоди, на не вигідних для держави умовах, штучно завищуються ціни на товари, роботи, послуги які не відповідають поточному ринку цін. Тендери проводяться не прозоро, чиновник наділений певними повноваженнями впливає на результат тендеру, несправедливе визначення переможців. Як наслідок роботи, на виконання яких проводився тендер, виконуються з порушення діючих норм, низької якості. Експерти Світового банку зазначають, що погіршення інвестиційного клімату впливає в тому числі і на валовий внутрішній продукт. Збільшення рівня корумпованості чиновників призводить до зменшення інвестування.

Бідні країни з досить низьким рівнем життя на основі досліджень корумповані більше, ніж країни з розвинутою економікою.

Для розробки антикорупційної програми варто брати до уваги загальну стратегію України, підвищувати рівень соціальної справедливості, розвивати малий та середній бізнес.

На думку експертів Центру Разумкова, головними причинами зниження ефективності протидії корупційним діям є:

- загальна політична ситуація в країні, інерція політичного протистояння;
- злиття бізнесу і влади;
- прогалини в системі організації влади на конституційному рівні;
- низький рівень політичної волі з боку вищих інститутів влади;
- недосконалість законодавства;
- недоліки системи державних інститутів з протидії корупції;
- корупція в правоохоронних та судових органах;
- відсутність можливості інститутів громадянського суспільства впливати на політику держави;
- низький рівень політичної культури державної та політичної еліти [18, с. 5].

Повернемося знову до статистичних даних. Відповідно до соціологічного дослідження проблема корупції в житті суспільства входить в трійку лідерів 94,4%, безробіття 93, 0%, потреба децентралізації серйозною назвали 71,9%. У те, що представники влади бажають боротися з корумпованістю вірять лише 14% населення. Найчастіше люди звертаються до хабарництва для влаштування на роботу до державної установи 32,7% використовують особисті зв'язки, 26,1% у сфері підприємницької діяльності, 23,1% для отримання дозволів в державних органах, 21,3% реєстрація і приватизація об'єктів нерухомості, 20,2% право власності на землю, користування, володіння землею, 20,1% отримання державного житла. Проте серед опитаних помітно, що більшість громадян користується особистими зв'язками, аніж дають хабарі в 13% випадків [78].

Наша держава зіткнулася на важливому етапі свого розвитку з проблемами, які становлять загрозу суверенітету, територіальній цілісності.

У той час, як на Українську незалежну державу чинять зовнішній тиск, загрозою в середині країни є корумпованість чиновницького апарату на центральному рівні.

Для того аби показати себе сильною, владі потрібно подолати корупційні прояви, очистись від них. Завдання поставлене перед нею не можливо назвати легким, тому потрібно активної роботи кожного громадянина. Зрозуміло, як показує досвід попередніх років подолати корупцію в органах державної влади досить складно, проте можливо. Корупція паралізує роботу усіх гілок влади та уповільнює розвиток країни, через корупційні злочини про які говорять на усіх каналах по телебаченні, складається враження, що абсолютно кожен чиновник зловжив власним становищем, нас не поважають зовнішньополітичній арені. Серед молоді сформувалось розуміння корупції як етично прийняттого способу вирішення проблем, з цим явищем однозначно потрібно активно боротись [32, с. 234]. Обсяги та темпи поширення корупції демонструють, що антикорупційна політика не приносить вагомих результатів, робиться просто видимість затримань та покарання корупціонерів, очищення влади, а по факту змін необхідних не проводиться. Точкові заходи не ефективні, при боротьбі з даною соціальною загрозою. Громадяни через низький рівень правової культури вважають, що вони не причетні до вирішення даної проблеми. В Україні досі не створено ефективних антикорупційних неурядових організацій. У законодавстві немає чітко закріпленого механізму подолання даного явища, тому складається враження, що крім окремих свідомих громадян подолання корупції нікому не потрібне. Адже ті, хто мав би впроваджувати антикорупційний напрямок політики ймовірно збагачується також за рахунок відкатів [19, с. 379]. Статті в пресі, окремі заяви громадян є неефективними адже подальшої реакції у влади не викликають. Варто дати можливість громадськості здійснювати контроль за діяльністю органів, які покликані боротись з корупцією.

Системність та функціональність корупції в Україні відображається в поширенні вирішення питань політичного. Економічного характеру корупційним способом. Нашою національною особливістю вже можна назвати ці публічні визнання масової корупції у виступах державних чиновників, самих же політиків, які самі ж відверто гальмують прийняття антикорупційного законодавства.

Політики активно на телебаченні називають корупційні схеми, вказують на винних, але крім красивої полеміки це нідочого не призводить. Складається враження, що проблема корупції та обіцянка її подолати є обов'язковою метою у кожного кандидата в депутати, але по факту прийшовши до влади вони поповнюють ряди тих же самих корупціонерів, які отримавши повноваження лобіюють власні інтереси. Звичайно корупція є не лише в Україні, її не можливо викоринити повністю, але потрібно знизити її рівень.

Організація Transparency International визначає корупцію просто «як зловживання наданими повноваженнями для отримання приватної вигоди». Хоч це визначення і стисле, але воно поєднує в собі три важливих елементи: по-перше, це зловживання повноваженнями; по-друге, це повноваження, надані у приватному або публічному секторах; і по-третє, це зловживання повноваженнями для отримання приватної вигоди, тобто не лише для вигоди особи, яка зловживає, а й для вигоди членів його / її сім'ї або друзів. На нашу думку останній елемент в реаліях нашої держави розвивається шаленими крокам [78]. Не одноразово ми бачимо, як політична команда формується з друзів, родичів та членів сім'ї одразу постає питання невже за дивним збігом обставин близьке оточення являється підходящими компетентними, професіоналами з необхідною освітою [80]. Чесна кар'єра на державній службі має стати свідомим вибором для професійно підготовлених осіб [42, с. 144]. Політичне та економічне співробітництво розвивається, корупція в даному випадку проявляється при створенні підприємств за участі іноземного капіталу. 70% бізнесменів вважають, що корупція є перешкодою для

розвитку підприємництва та економіки загалом. Багато хто дає хабар для отримання переваги в умовах конкуренції [68, с. 145]. Міжнародна громадська організація «Транспаренсі Інтернешнл» (далі – ТІ), мета якої – чинення опору корупції на міжнародному та національних рівнях стверджує, що: «Корупція стала звичним явищем у багатьох провідних індустріальних державах, багатство та стійкі політичні традиції яких дозволяють приховати розмах величезного збитку, який завдається корупцією соціальній і гуманітарній сферам» [24, с. 8].

Для подолання корупції потрібно сформувавши стратегію в якій знайдеться місце представникам ЗМІ, громадськості та «чистому» бізнесу в поєднанні з конструктивним діалогом.

На сьогоднішній день рівень поширення корупції перетинає межу та загрожує національній безпеці держави, суспільству. Першочерговою потребою є реформування «силового блоку» держави, правоохоронних органів це ефективно оновлення сприятиме антикорупційним заходам. Антикорупційні заходи мають ініціювати перші особи держави, спираючись при цьому на широку підтримку суспільства [42, с. 145].

Протягом тривалого часу латентність корупції унеможливило визначення причин її виникнення та особливостей розвитку в різних країнах [50, с. 216]. Підсумовуючи зазначимо, що основними сферами розвитку корупції є побутові відносини, бізнес стосунки, та політико-правові відносини. Щодо побутового сегменту, то найчастіше хабара обмежується розміром середнього доходу населення. Бізнес корупція зачіпає комерційний інтерес фізичних та юридичних осіб, при розподілі різноманітних ресурсів, надання ліцензій, тендерів. Тут на відміну від побутової корупції в обігу оперують великими сумами, є суттєвою бо впливає на економіку держави. Третій підвид корупційних діянь дестабілізує правову систему держави, вчиняється шляхом службового лобіювання.

Повернемося до статистичних даних згідно аналітичним звітом НАЗК Україні посіла 131 місце серед 176 країні у рейтингу корумпованих держав.

Це вказує на те, що очікуваного ефекту від реформ ми ще не отримали. Згідно соціологічного опитування TNS у березні 2016 року 49% населення вважає, що порівняно з минулим роком рівень корупції не змінився, а 22% вважає, що навіть погіршився. Станом на 2016 рік Україна посіла перше місце серед країн Європи та Центральної Азії по рейтингу негативного ставлення населення до намагань держави протидіяти корупції. Зазначимо, що станом на березень 2017 року тільки 20% заходів антикорупційної стратегії реалізовано, 44% - реалізовано, лише частково, 36%- взагалі не реалізовано. Як результат жодної мети не досягнуто в повній мірі [66].

60% Державної програми на думку НАЗК виконано і лише 27% реалізовано вчасно станом на другий квартал 2017 року. Станом на кінець липня 2017 року приблизно більше третини заходів, передбачених Антикорупційною стратегією та Державною програмою, залишаються невиконаними, незважаючи на те, що дія самої стратегії завершується у 2017 році. У 2017 році ПАРЄ у своїй Резолюції 2145 (2017) продовжує оцінювати корупцію в Україні як «широко розповсюджену» та висловлює з цього приводу особливу занепокоєність [66]. Відповідно до соціологічного опитування, інформованість щодо корупції респондентів 59,4% населення вважають себе досить інформованими з питання «Що таке корупція?». Досить високий показник корупційного досвіду населення у сфері медицини станом на 2017 рік, відтак 56,8% українців доводилось за власні кошти купувати матеріали та медикаменти, 20,3% сплачували через касу за надану послугу, 20,1% з власної ініціативи віддячили лікаря після лікування, 13,4% на вимогу лікаря платили йому особисто, 4,0% звертались до знайомих у сфері охорони здоров'я. Усі інші зазначили, що не використовували жоден з перелічених варіантів [78].

Досліджувалась також і судова сфера. Неформальні практики при отриманні судових послуг: 5,7% населення використовували особисті зв'язки «блат», 5,0% пропонували гроші, а працівники даної сфери прийняли їх, 4,8% вимагали гроші і ви не погодились, 3,7% вимагали гроші і ви їх надали, 3,3%

робили внески до благодійного фонду, 2,6% пропонували гроші, а їх не взяли, 1,3% давали подарунки. Усі інші зазначили, що не використовували жоден з перелічених варіантів [78].

Така ж статистика проводилась і у сфері адміністративних послуг і 60% опитаних зазначили, що предметом корупційних контактів ставало оформлення житлової субсидії, на другому місці 23,9% отримання довідок та дублікатів. Корупційні прояви помітні і в виборчій сфері, 3,8% виборців від загальної кількості опитаних, зазначили, що кандидати в депутати, їх представники пропонували грошову винагороду за голосування за партію, 5,4% виборців отримували подарунки, благодійну допомогу.

Усі інші зазначили, що не використовували жоден з перелічених варіантів. Щодо досліджень корупції в поліції станом на 2017 рік на основі соціологічного дослідження 10,0% заявили, що у них вимагали гроші, але вони не погодились, 2,9% пропонували гроші і їх взяли, 2,9% зазначили, що у них вимагали гроші і вони погодились, 1,9% пропонували гроші, але їх не взяли працівники поліції, 1,1% робили благодійні внески, 1,1% використовували «блат» родичів, які не працюють в органах, 0,4% давали подарунки, 0,4% звертались до родичів, друзів, які працюють в поліції. Усі інші зазначили, що не використовували жоден з перелічених варіантів. Було проведено опитування населення з питань корупційної практики в правоохоронних органах: 8,8% використовували для вирішення власних питань знайомства, 4,1% зазначили, що у них вимагали гроші, але вони не погодились, 2,7% робили внески в благодійний фонд, 2,7% давали подарунки, 2,7% сказали, що в них вимагали гроші, майно і вони погодились, 1,4% зізналися, що самі пропонували гроші, і їх прийняли, 1,4% вказали, що з власної ініціативи пропонували гроші, але їх не взяли. 42,2% опитаного населення вказали, що немає підходящого варіанту з вище переліченого, 34,0% - немає відповіді [78].

Оцінивши стан корупції в Україні стає зрозуміло, що розробка ефективної антикорупційної стратегії є вкрай важливим заходом держави.

Адекватні заходи спроможні подолати існуючу проблему і досягнути поставлених цілей. Зрозуміло, що найважливішим критерієм успішності механізму протидії корупційним діянням є ставлення різних верств населення до рівня корупції. Держава повинна стимулювати бажання громадськості протидіяти даному явищу, активна співпраця з членами суспільства, ЗМІ, громадськими об'єднаннями допоможе у реалізації даного плану [26, с. 155].

Згідно викладеного нами вище, робимо висновок, що усім соціологічним опитуванням та оцінкам міжнародних організацій попри роботу влади в нашій країні, держава продовжує потерпати від значних масштабів корупції. Приблизно близько третини заходів Державної програми залишаються на сьогоднішній день невиконаними.

Потрібно зазначити, що міжнародні експерти вважають головною причиною відсутності реальних результатів по боротьбі з корупцією є низький рівень політичної волі в вищих владних рядах.

2. 2. Латентна корупція: проблеми виявлення та подолання

Латентність характерна для широкого ряду злочинів проте перше місце займає корупційна злочинність. Причиною латентності корупції є те, що вона вигідна двом сторонам та свідків при такій справі зазвичай немає. Напевно усім зрозуміло, що боротись потрібно не лише з наслідками корумпованості, а й виявляти причини появи корупції та долати їх.

Корупційна злочинність є однією з найважливіших проблем в Україні. Латентність корупції не дає можливості встановити реальні кількісні показники корупції. Значних обсягів набуває розробка методів виявлення та дослідження корупційної злочинності [62, с. 179].

Тема латентної корупції знайшли відображення у працях В.В. Сухоноса, П.О. Кривенцова, С.М. Хромова, В.І. Поклад.

В. Сухонос виділяє кілька методів, які допоможуть виявити та подолати латентну корупцію, а саме загальнонаукові, статистичні, соціологічні та

математичні методи. Серед загальнонаукових методів варто використовувати аналіз і синтез, моделювання та експеримент. А. Кетле вважав, що між офіційними даними про злочинність і тими, що залишаються невідомими існує постійне співвідношення [45, с. 21]. Поширеною є позиція, за якою, для того, щоб підвищити якість вивчення реального стану злочинності необхідно поєднати три системи даних: офіційну статистику, соціологічні дані та експертні оцінки [78, с. 28].

Методики дослідження латентної корупційної злочинності використовувались ряд статистичних методів: статистичне спостереження, обробка статистичних даних та статистичний аналіз.

У кримінології використовують велику кількість статичних методів дослідження злочинності, частина з них спрямована на вивчення зареєстрованої злочинності, або ж латентної злочинності загалом.

Щодо встановлення показників конкретних видів латентної злочинності, то ефективність статистичних методів дещо зменшується, тим паче, коли йдеться про такий високий рівень латентності [64, с. 73–74], як у корупційної злочинності (за оцінками різних фахівців цей рівень коливається у межах 90–99 %). Найефективнішими науковці в тому числі і В. Сухонос у своїй монографії вважає: опитування, контент-аналіз, соціологічне спостереження, експертні оцінки [80, с. 62].

Варто зазначити, що найпоширеніший метод збору інформації рівня латентної злочинності є анкетування. Таким чином можливо обрати ціль опитування, на цій основі скласти вже саму анкету [34, с. 96]. При дослідженні корупційної злочинності потрібно ставити правильні питання до респондента, чи ставали вони «жертвами» корупційного злочину чи вони самі вчиняли корупційні злочини, чи особа була у випадку коли в неї вимагали неправомірну вигоду, але вона ї не надала. Також варто поставити питання чи володіє респондент інформацією про вчинення корупційного злочину знайомими їм особами. Наступним важливим питанням має бути те, чи повідомляли вони в правоохоронні органи про ці злочини. І в даному

випадку визначення причин неповідомлення до правоохоронних органів про корупційні злочини дасть можливість розробити стратегію боротьби з латентністю корупційної злочинності. Усі запитання в анкеті варто ставити чітко, обов'язково має залишатись поле для власного варіанту відповіді респондента [62, с. 178].

Важливим чинником який впливає на відповіді респондентів, є повідомлення про те, що за результатами опитування будуть прийматись рішення, що допоможуть у боротьбі з корупцією. Даний метод опитування має свої недоліки, інколи респонденти забувають ті чи інші корупційні випадки або просто бояться давати чесні відповіді.

Результативним методом також є метод експертних оцінок, тобто опитування фахівців, які добре володіють інформацією по даному питанню. Кожного року індекс сприйняття корупції визначає міжнародна організація Transparency International [81].

Аналіз документів на думку науковців також можна віднести до одних з найефективніших. Аналізуються скарги громадян у різні органи, щодо вчинення корупційного злочину, рішення щодо відмови внесення даних до ЄРДР, матеріалів службових розслідувань за фактами приховання злочинів від реєстрації та ряд інших документів [65, с. 124].

П. О. Кривенцов виділяє спеціальні методи виявлення та оцінювання латентної корупційної злочинності, а саме:

1. Аналіз і зіставлення статистики корупційної злочинності та даних, міжнародних аналітичних агентств, для прикладу, вже згадуваної Transparency International.

2. Аналіз результатів опитувань бізнесменів різного рівня про стан корупції.

3. Проведення фінансових ревізійних перевірок державних підприємств, аудиторських експертиз фірм, що отримують кошти з бюджету.

4. Аналіз та активний моніторинг рахунків і майна, що належить чиновникам.

5. Анкетування осіб, які потерпіли від корупційної злочинності [34].

Отже, як висновок зазначаємо, що існує велика кількість методів виявлення латентної корупції вони в сукупності дають можливість отримати інформацію про реальний стан злочинності, визначити розмір збитків.

В ході нашого дослідження, щоб визначити рівень корупційного розвитку суспільства треба здійснити аналіз корупційних процесів та їх закономірностей враховуючи експертні оцінки. Існує система семи моделей соціальних систем, які вражені корупцією. Перший рівень в системі який ми розглядаємо, де корупція стала тотальною, він характеризується: корумповані здебільшого всі посадові особи, судді, правоохоронні органи, до корупціонерів в цій системі входять навіть члени парламенту, уряду. Преса в такому випадку також вражена хворобою корупції, тому не висвітлює нелегальні заробітки чиновників [59, с. 55].

В такій державі відсутня спрямованість на боротьбу з корупцією, відсутнє ефективне законодавство, корупціонери не відповідають за свої дії перед судом. Корупція охоплює навіть міжнародні зв'язки, кошти в офшорах. В цій системі корупція має вертикальні зв'язки та організований характер.

Розглянемо другий рівень корумпованості соціальних систем високий рівень але не такий тотальний як той, що ми розглядали раніше. Хабарі отримують 10-15% державних службовців [59, с. 63]. Судова та правоохоронна система корумповані, законодавство не відповідає необхідному рівню, є прогалини. В такому суспільстві більшість населення вважає корупцію негативним явищем, щодо економіки то тут відбувається відтоку капіталу.

Третій рівень корумпованості характеризується: 10% посадовців корумповані, половина представників судової влади, правоохоронці отруєні корупцією, корупційні угоди спосіб заробітку посадових осіб, ЗМІ публікують інформацію про корупційні діяння. Законодавство як і у попередніх системах не досконале, посадові особи нижчого рівня несуть відповідальність, проте вищі чиновники досі без наказані. Четвертий рівень

можна визначити середнім менше 12% становить корумпованість суддів, на цьому рівні правоохоронці пробують вести рішучу боротьбу з корупцією. Поодинокі випадки уникнення відповідальності за допомогою хабара, парламент працює та націлений на боротьбу з корупцією, суспільство вважає за необхідність боротьбу з корупцією, преса в свою чергу регулярно інформує про виявлені злочини.

П'яте місце займають системи, в якій посадовці вищого рангу майже не корумповані, в судовій системі поодинокі випадки корупції, завдяки ЗМІ відображається активна позиція суспільства по протидії корупції, законодавство в свою чергу постійно вдосконалюється [60, с. 21]. Перейдемо до передостанньої шостої системи: поодинокий характер корупції серед посадовців, судова система очищена від корупції, незаконного звільнення від відповідальності немає, ЗМІ висвітлюють регулярно факти корупції, 70% виявлення правоохоронними органами корупційних дій. Ми підійшли до останньої сьомої соціальної системи з ідеальною нульовою корумпованістю.

Серед чиновників усіх рівнів корупція відсутня, судова та правоохоронна сфера очищені, питання за хабар не вирішують, ЗМІ та громадські організації виявляють та попереджають будь які натяки на корупційні діяння, законодавство високого рівня якості.

Ознайомившись з працями науковців, виокремимо запропоновані В.В. Сухоносом заходи необхідні для того аби знизити рівень латентності:

- потрібно моніторити рахунки і майно чиновників, їх родичів усіх рангів;
- регулярно здійснювати моніторинг і перевірку повідомлень ЗМІ про корупційні злочини;
- здійснювати систематично опитування, анкетування населення, для того, щоб виявити потерпілих від злочинів;
- створити усі умови аби заохотити громадськість повідомляти про корупційні діяння [59, с. 60].

Для виявлення та подолання латентної корупції потрібно:

- підвищити рівень правосвідомості громадян, таким чином ми досягнемо підняття рівня соціальної активності суспільства. Таким чином кожен громадянин нашої держави має почати з себе та стати законослухняним, при будь-якій наявній в неї інформації про злочин повинна повідомляти в правоохоронні органи.

Відсторонена поведінка особи, якій відомо про злочинне діяння має сприйматись суспільством аморальною, анти суспільна поведінка, адже така байдужість призводить до зростання латентності злочинів.

- держава повинна мати ідеологію, за якою права та захист особи мають розцінюватись як особлива цінність.

Правова ідеологія включає в систематизоване вираження правових поглядів, принципів, різних груп і осередків суспільства. Але варто зауважити, якщо суспільство не досягне високого рівня правосвідомості, будь-яка правова ідеологія не буде дієвою. Ці два поняття правосвідомість та правова ідеологія є взаємопов'язаними, та залежать одне від іншого. Ядром ідеології можна вважати дисциплінованість, спроможність відповідати за власні вчинки.

- соціальний контроль з сторони громадськості за членами суспільства, державними органами в тому числі. Соціальний контроль має стати тим процесом за допомогою якого можна оцінювати правильність тих чи інших дій та корегувати їх.

Такий контроль має вплинути на моральний стан суспільства, де неповідомлення про злочин буде засуджуватись. Було б добре, щоб цей контроль поширювався і на правоохоронні структури. Це утримувало б їх від вчинення корупційних дій.

- створити таку атмосферу в державі, щоб у громадськості навіть не виникало думки про ухилення від відповідальності за вчинений злочин [59, с. 63].

Дана ситуація має по впливати на правову свідомість та культуру населення. В контексті даного питання потрібно звернутись і до ЗМІ, які інколи викривляють інформацію про злочин заради сенсації. Для подолання латентною корупції має бути зв'язок громадського суспільства і правоохоронних органів. Для того, щоб громадяни не боялись повідомляти про злочин переживаючи про розправу, потрібно удосконалити законодавство про захист свідків, їхній сімей. Після ряду соціологічних досліджень, жодний громадянин, який давав хабар, не повідомляв про це в поліцію, бо просто не вірив в захист зі сторони держави. Потерпілим необхідно надавати матеріальну і психологічну допомогу.

- існує потреба в судовій підтримці та захисті потерпілих, консультації про права.

Зменшити латентність можливо через нейтралізацію фактору не звернення до правоохоронних органів через незначну шкоду злочину. Потрібно донести до громадськості їх відповідальність за стан криміногенної ситуації в Україні, щоб особа розуміла, якщо не повідомить про злочин то правопорушник не понесе відповідальності [57, с. 9]. Практика показує, що довіра до правоохоронних органів пов'язана з повідомленням про злочин. Необхідно моніторити думку суспільства про довіру до правоохоронних органів і як наслідок розробляти механізми їх взаємодії.

Для подолання штучної латентності, суб'єктами впливу є вже не просто громадяни, а правоохоронні органи, судді. Причиною слабкої протидії латентності є те, що за матеріалами справи про корупційні діяння, рішення приймає малодосвідчена особа. Тому частішають випадки відмови заявнику у реєстрації повідомлення про злочин, тому, що через низький рівень професіоналізму працівник правоохоронного органу не може перевірити наявність складу злочину. Виникає потреба у запровадженні ряду заходів, для підвищення професійної майстерності і ділової кваліфікації працівників даних структур.

На думку Сухоноса латентність як негативна ознака злочинності потребує нестандартного рішення [59, с. 62]. Злочинність досить негативно відображається на стан суспільства, з'являється страх у людей за своє життя, втрату матеріальних цінностей. Аналіз корупційної злочинності на сьогодні є дуже актуальним. Адже ми помічаємо, що наші європейські партнери вказують нам на низький рівень розробленої стратегії по боротьбі з корупцією, це грозить поверненням для наших громадян візового режиму з деякими країнами ЄС. Латентна злочинність – це та злочинність, яка внаслідок ряду обставин не відображена в державному обліку вчинених злочинів. Виникає логічне запитання, що ж призводить до появи латентної злочинності. Відповідь просто більшість фізичних осіб, потерпілих, не подають заяв до правоохоронних органів, деякі з причин недовіри до влади, інші за певну грошову суму не подають заяву, як наслідок винна особа не понесе покарання, відкупившись. Потрібно регулярно вивчати суспільну думку громадськості про латентну корупцію, адже це дасть нам можливість дізнатись, яка частина населення хоч раз в житті давала хабар, чи брала участь в інших корупційних діяннях, ставлення осіб до вчинення зазначених вище дій, осудження чи прийняття. Також потрібно моніторити оцінку громадськості ступеня корумпованості в їхньому регіоні, в тому числі корупція серед правоохоронних органів [54, с. 86]. Саме такі опитування можуть надати нам об'єктивні результати, які аж ніяк не збігатимуться з статистичною звітністю державного обліку.

Отже, як висновок потрібно зауважити, що латентна корупційна злочинність становить серйозну загрозу безпеці нашої держави, відсутність покарання за злочини завдає значної шкоди суспільству. Латентність прикриває реальний стан речей, створюючи викривлене уявлення про масштаби корупції в Україні. Як наслідок це унеможливорює вироблення дієвих програм по протидії корупційним діянням.

2.3. Аналіз основних нормативно-правових актів, щодо запобігання і протидії корупції в органах державної влади

Розробка та прийняття антикорупційного законодавства є основним елементом у стратегії вироблених політиками в Україні. Для висвітлення даного питання варто розібратись з самим поняттям «антикорупційне законодавство». Це сукупність різних за юридичною силою правових актів, які спрявані на протидію та попередження корупційним діянням. Антикорупційне законодавство включає спеціальні положення, що визначають ознаки корупційних правопорушень, відповідальність, регулює діяльність державних органів до обов'язків яких входить запобігання та протидія корупції. Успішна антикорупційна діяльність можлива лише за умови існування в Україні належного законодавства [22, с. 986]. Антикорупційне законодавство включає закони, постанови ВРУ, акти Президента та КМУ та акти відомчого характеру.

Сутність антикорупційного законодавства у тому, щоб:

- по-перше обмежити або й взагалі усунути прояви корупції, унеможливити виникнення конфлікту особистих та службових інтересів, визначити на нормативному рівні поведінку суб'єктів, відповідальності за корупційні правопорушення, досягти того, щоб посадові особи сумлінно виконували свої службові обов'язки;

- по-друге визначити ознаки корупційних злочинів, передбачити співмірні до вчиненого правопорушення заходи відповідальності, врегулювати діяльність державних органів та їх підрозділів, які покликані протидіяти корупції.

Проаналізувавши антикорупційне законодавство України можна зробити висновок про наявність значної кількості нормативних актів, які врегульовують дану сферу. Усі правові акти, а їх близько 100 за підрахунками науковців, можна умовно розділити на три підгрупи, розглянемо кожна з них:

1) нормативно-правові акти, які передбачають положення щодо загально соціального та спеціально-кримінологічного запобігання корупції;

2) нормативно-правові акти, які визначають ознаки корупційних правопорушень і встановлюють за них відповідальність;

3) нормативно-правові акти, які регулюють діяльність державних органів та їх окремих підрозділів щодо безпосередньої правоохоронної діяльності у сфері протидії корупції, її координації, здійснення контролю та нагляду за нею [28, с. 83].

Розпочнемо наше дослідження законодавства з Конституції України як основного джерела права в нашій країні. Вона містить здебільшого норми загального характеру, які можемо застосувати і до антикорупційної сфери впливу. У ст. 19 Конституції України зазначено: «Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України» [1]. Потрібно зауважити, що дана стаття визначає рамки правомірної поведінки посадових осіб, вказує, що зазначені особи можуть діяти лише відповідно до закону. Таким чином ст. 19 Конституції є фундаментальною нормою, адже вона не допускає відхилення від визначеної законом поведінки для чиновників. Проаналізувавши статті Конституції ми можемо виокремити ст. 42, яка також містить антикорупційні положення, обмежує законом підприємницьку діяльність депутатів, захищає конкуренцію, аби не допустити зловживання монопольним становищем. Наступна стаття, яку ми розглянемо далі в ході нашого дослідження ст. 78 в ній йдеться про несумісність депутатського мандата з іншими видами діяльності. Також ряд інших статей Конституції встановлюють обмеження, для певних категорій осіб ст. 67, 95, 103, 120, 127 та можуть оцінюватись як антикорупційні.

Основним нормативно-правовим актом є Закон України «Про запобігання корупції». Антикорупційна сутність даного закону від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII полягає у тому, що він визначає основні засади

запобігання і протидії корупції. Попередній Закон України «Про запобігання та протидію корупції» втратив чинність. Новий ЗУ передбачає досить серйозні зміни у підходах до виявлення та протидії корупції. Ми здійснимо маленьке порівняння двох законів, таким чином краще буде розглянути зміни.

Певні зміни помітні і в визначенні ряду понять в тому числі і «близькі особи», яке стало ширшим та зрозумілішим. Близькими вважають осіб незалежно від того чи проживають вони разом чи ні, лише залежно від наявності відносин сімейного характеру [20, с. 145]. Нове поняття тепер конкретно встановлює ступінь родинних зв'язків лише наявності їх особи вважають близькими.

Наступною новелою є те, що раніше пряме підпорядкування дозволялося, лише якщо обидві близькі особи перебували на виборних посадах. Тепер п. 2 абз. 1 ч. 1 ст. 27 закону № 1700 дозволяє спільно працювати близьким особам, які прямо підпорядковані одна одній у зв'язку з набуттям одним з них статусу виборної особи. Зокрема, новий закон не забороняє працювати у прямому підпорядкуванні особам, які працюють у юридичних особах публічного права, але не є працівниками держаних органів чи держслужбовцями.

Новизна торкнулась і поняття конфлікту інтересів, з'являється новий поділ на потенційний конфлікт та реальний конфлікт, дослівно з Закону: «потенційний конфлікт інтересів - наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи не вчинення дій під час виконання зазначених повноважень; реальний конфлікт інтересів - суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи не вчинення дій під час виконання зазначених повноважень» [6].

Аналізуючи ЗУ «Про запобігання корупції» стає помітно позитивну динаміку в розробці антикорупційного законодавства. Крім поняття корупційного правопорушення з'являється новий термін «правопорушення, пов'язане з корупцією» хоч законом визначено, що дане діяння не містить ознак корупції проте за нього передбачено кримінальну, адміністративну відповідальність. Новизна полягає і в тому, що корупційні правопорушення включає не тільки умисні дії, а й бездіяльність. Саме поняття «корупція» залишилось незмінним на фоні загальної деталізації термінів. Проте, щодо неправомірної вигоди то поняття розширилось і додалися «будь-які інші вигоди нематеріального та не грошового характеру». Додалися також поняття «дарунок», «приватний інтерес», це великий плюс адже тепер чітко розтлумачено спірні поняття [7].

Щодо суб'єктів, які здійснюють боротьбу з корупцією, за новим Законом Служба безпеки України втратила дані повноваження у зв'язку з реорганізацією. А от, щодо суб'єктів декларування додалось формулювання «інші, особи, які зобов'язані подавати декларацію». На відміну від попереднього закону в якому взагалі не було поняття виборних осіб, у новому воно все-таки з'являється і дає логічне йому тлумачення.

Потрібно зазначити, що плюсами нового Закону «Про запобігання корупції» є його структурованість, логічність та простота, яка полегшує його сприйняття не дивлячись на великий обсяг інформації.

Новим законом передбачено процес створення та функціонування Національного агентства з питань запобігання корупції, який є виконавчим органом з спеціальним статусом. Даному питанню присвячений Розділ II закону у ст.4 йдеться про статус Національного агентства. Ст. 5-17 стосуються складу, повноважень членів агентства, гарантії незалежності їх діяльності, фінансового та технічного забезпечення, оплати праці членів та працівників НАЗК [6].

Відповідно до ст. 11 ЗУ «Про запобігання корупції» до повноважень Національного агентства відносять:

- здійснення аналізу стану запобігання корумпованості в Україні;
- оцінка статистичних даних стосовно ситуації щодо корупції в державі;
- розробка проекту антикорупційної стратегії та здійснення моніторингу за її виконанням;
- подання до КМУ доповіді, щодо реалізації антикорупційної політики;
- розробка нормативно-правових актів з питання реалізації антикорупційної політики;
- організація досліджень, що визначають стан корупції в державі;
- затвердження ведення Єдиного державного реєстру декларацій осіб, які виконують функції держави;
- інформування громадськості про здійснення Національним агентством заходів, щодо запобігання корупції ;
- інші повноваження визначенні законом [7].

Новелою даного Закону є те, що відбулись зміни щодо отримання неправомірної вигоди. Таким чином чітко зазначено про заборону використовувати державне або комунальне майно, кошти в приватних інтересах. У ньому також йдеться про заборону одержання подарунків, безпосередньо або через інших осіб, особами пов'язаними з виконанням державних функцій, або місцевого самоврядування, чи у випадку коли особа, яка дарує перебуває у підпорядкуванні. Проте ми помітили норму, за якою передбачено збільшення вартості подарунка, що відповідає загально визнаним уявленням про гостинність.

Зміни помітні і в ст. 67 ЗУ «Про запобігання корупції» де вказано, що правочин який укладався у супереч закондавства внаслідок корупційного правопорушення не визнаються одразу нікчемними, тепер передбачено можливість визнання недійсності правочину у судовому порядку за заявою заінтересованої особи, об'єднання громадян, прокурора, Національного агентства [6].

Новий закон регламентує і дії, які повинна виконати особа наділена владними повноваженнями у випадку коли їй надійшла пропозиція щодо

отримання неправомірної вигоди незважаючи на власну зацікавленість. Обов'язково вимагається згідно ст. 24 ЗУ «Про запобігання корупції» : відмовитись від пропозиції, ідентифікувати особу, яка пропонує, знайти свідків, письмово повідомити керівника або спеціально орган [55].

Як і попереднім законом, передбачаються обмеження після припинення діяльності пов'язаної з виконанням владних функцій держави, заборона розголошування інформації. Яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень часом не обмежена. А от, що стосується обмеження щодо спільної роботи близьких осіб, то законом ст. 27 було виключено осіб, які працюють в сфері освіти, культури, охорони здоров'я, науки. Соціального захисту крім окремих винятків. Ще одна новела у тому, що в законі перестало застосовуватись обмеження, що кожна з близьких осіб підпорядкованих один одному мала перебувати на виборній посаді, тоді як зараз достатньо набуття статусу виборної особи одним з них.

Закон 2014 року містить значно ширші положення щодо врегулювання конфліктів ніж попередній. Цьому питанню присвячений Розділ V Закону України «Про запобігання корупції». Особам уповноваженим виконувати функції держави або місцевого самоврядування забороняється спонукати до прийняття рішень своїх підлеглих. Велику увагу було приділено врегулюванню конфлікту інтересів шляхом усунення особи від виконання обов'язків (ст.30), застосування контролю за виконанням особою завдання (ст.33), вчинення дій чи прийняття рішення, обмеження доступу особи до певної інформації (ст.31), зміна обсягу службових повноважень (ст.32), навіть можливий варіант переведення особи на іншу посаду, та звільнення особи (ст.34) [6].

Закон України «Про запобігання корупції» містить положення в яких йдеться про вимоги до поведінки певного кола осіб, зокрема, затверджує етичні правила поведінки загального характеру для посадовців та державних службовців.

Даному питанню присвячений Розділ VI Закону. Відповідно до ст. 44 ЗУ: «У разі отримання для виконання рішень чи доручень, які особа, уповноважена на виконання функцій держави, чи місцевого самоврядування, інші особи передбачені законом, вважає незаконними або такими, що становлять загрозу охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, юридичних осіб, державним або суспільним інтересам, вона повинна негайно в письмовій формі повідомити про це керівника органу, підприємства, установи, організації, в якому вона працює, а виборні особи - Національне агентство» [6]. Даний розділ врегульовує ряд інших положень таких як: вимоги до поведінки осіб, додержання вимог закону та етичних норм поведінки, пріоритет інтересів, політична нейтральність, неупередженість, компетентність і ефективність, нерозголошення інформації, утримання від виконання незаконних рішень чи доручень [28, с.103].

Наступним ми розглянемо Розділ VII Закону України «Про запобігання корупції» ст.45 зазначає: «Особи, зазначені у пункті 1, підпунктах «а» і «в» пункту 2, пункті 5 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі - декларація), за минулий рік за формою, що визначається Національним агентством». НАЗК надає кожному цілодобовий доступ до Єдиного державного реєстру декларацій відповідних осіб на офіційному сайті агентства. Дану інформацію з сайту можна копіювати, роздрукувати. А от повна перевірка на достовірність декларація здійснюється протягом 90 днів з дня її подання. Ст. 51 регламентує вибіркового моніторинг способу життя суб'єктів декларування для того, щоб зрозуміти чи відповідає їх рівень життя задекларованим доходам та майну [6].

В ЗУ «Про запобігання корупції» збережено положення про спеціальні перевірки проте з певними змінами. Перше, що помічаємо – це збільшення

терміну проведення перевірки з 15 до 25 днів, порядок такої перевірки затверджується КМУ.

Новелою є те, що до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення тепер вноситимуть відомості і про юридичних осіб до яких застосовували заходи кримінально-правового характеру, раніше така норма стосувалась лише фізичних осіб. У новому законі також уперше йдеться про загальні засади запобігання корупції в діяльності саме юридичних осіб, за допомогою створення антикорупційних програм, стандартів для протидії корупції у їх діяльності [33, с. 134]. Не можливо не помітити плюсів від регламентації процесу запобігання корупції у діяльності юридичних осіб, даній проблемі присвячений Розділ X ЗУ «Про запобігання корупції».

Наш порівняльний огляд Закону України «Про запобігання корупції» завершується, помітно позитивні зміни в тексті, багато статей чіткіше сформульовані, значна кількість доповнень свідчать про удосконалення антикорупційного законодавства, що не може не тішити. Головним завданням зазначених положень Закону є недопущення використання посадовими та службовими особами своїх повноважень для особистого збагачення. Даний закон містить і профілактичний характер адже регламентує відповідальність за порушення обмежень зазначених в Законі, таким чином запобігає появі корупційних відносин шляхом встановлення ряду заборон.

Наш екскурс по нормативно-правових актах антикорупційної спрямованості продовжується. Далі розглянемо детальніше Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 7 квітня 2011 р. № 3207-VI основним завданням цього закону є чітке визначення видів корупційних правопорушень, передбачення спів мірних до правопорушення заходів відповідальності. Даний Закон вносить зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу та Кримінально-

процесуального кодексу. Дані зміни були необхідними для того аби привести законодавство України у відповідність до положень Конвенції ООН у питаннях протидії корупції. Щодо новел у даному законі, то у ньому було внесено зміни до статті 38 КУпАП, в якій йдеться про строки накладення адміністративного стягнення [2].

Стаття 172-2 порушення обмежень щодо використання службових повноважень (порушення особою встановлених законом обмежень щодо використання службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей з одержанням за це неправомірної вигоди); стаття 172-3 пропозиція або надання неправомірної вигоди (пропозиція або надання службовій особі неправомірної вигоди безпосередньо такій чи іншій особі); стаття 172-4 порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (порушення особою встановлених законом обмежень щодо зайняття підприємницькою чи іншою оплачуваною діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної та суддівської практики, інструкторської практики із спорту); стаття 172-5 порушення встановлених законом обмежень (заборони) щодо одержання дарунка (пожертви); стаття 172-6 порушення вимог фінансового контролю (неподання або несвоєчасне подання декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру; стаття 172-7 порушення вимог щодо повідомлення про конфлікт інтересів (неповідомлення особою безпосереднього керівника у випадках, передбачених законом, про наявність конфлікту інтересів); стаття 172-8 незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень (незаконне розголошення або використання в інший спосіб особою у своїх інтересах інформації, яка стала їй відома у зв'язку з виконанням службових повноважень); стаття 172-9 невжиття заходів щодо протидії корупції (невжиття передбачених законом заходів посадовою чи службовою особою органу державної влади, посадовою особою місцевого самоврядування,

юридичної особи, їх структурних підрозділів у разі виявлення корупційного правопорушення) [6].

Розглянемо детальніше Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки».

Цим законом закріплено засади державної антикорупційної політики в Україні і містить «Загальні положення» в яких йдеться про корупцію як основну проблему розв'язання якої є пріоритетним напрямком державної політики. Високий рівень сприйняття корупції громадськістю пояснюється відсутністю дієвих реформ. Також у загальних положеннях вказано, що основною причиною неналежного виконання Національної антикорупційної стратегії на 2011-2015 була відсутність індикаторів стану та ефективності її виконання. Другий розділ даного закону формування та реалізація державної антикорупційної політики [8]. 1. Проблема. Відповідно до статей 5 та 6 Конвенції ООН проти корупції держави - учасниці повинні розробляти і здійснювати ефективну скоординовану політику щодо протидії корупції та утворити з цією метою спеціально уповноважений орган (органи). Відповідні рекомендації надані Україні Групою держав проти корупції (GRECO), Організацією економічної співпраці та розвитку (ОЕСР) та експертами ЄС [10].

В Законі вказано, що існуюча система антикорупційних органів з різним правовим статусом не відповідає міжнародним стандартам за критеріями спеціалізації та незалежності, деякі функції антикорупційної політики взагалі не реалізовані жодним органом в державі. Відсутнє партнерство влади та громадськості як прийнято в міжнародному просторі. Мета формування та реалізація державної антикорупційної політики полягає у створенні системи прийняття рішень на основі достовірного аналізу даних про корупцію, формування суспільної підтримки у подоланні корупції. Далі розглянемо заходи, необхідні для подолання зазначених вище проблем, серед них:

визначення на законодавчому рівні засад організації та діяльності уповноваженого органу щодо запобігання корупції; розробка проекту акту КМУ щодо схвалення методики оцінки рівня корупції відповідно стандартам ООН, регулярно залучати громадськість щодо сприйняття корупції, корупційних ризиків у відповідних сферах; проведення щорічних слухань ВРУ щодо національного звіту про стан справ з питань запобігання корупції; забезпечити імплементацію міжнародних стандартів співпраці влади та громадськості у прийнятті рішень у сфері антикорупційної політики [8].

Увесь закон будується по окремих положеннях, які в свою чергу містять блоки: проблеми, мета та заходи вирішення даної проблеми. Наступний розділ називається «Запобігання корупції», який включає у собі ряд підпунктів запобігання корупції у представницьких органах влади, створення доброчесної публічної служби, запобігання корупції у діяльності органів виконавчої влади, запобігання корупції у сфері державних закупівель, запобігання корупції у судовій системі та органах кримінальної юстиції, запобігання корупції у приватному секторі, доступ до інформації. Наступний розділ «Покарання за корупцію». У законодавстві істотно вдосконалено систему запобігання і протидії корупції шляхом підвищення санкцій за корупційні правопорушення, дано чітке визначення пропозиції та обіцянки неправомірної вигоди. Наступний розділ «Формування негативного ставлення до корупції». За результатами соціологічних досліджень видно, що половина населення України схильні до корупційних правопорушень, потрібно активізувати громадськість для інформування відповідні органи про відомі їм факти корупції – про це, та інше йдеться у даному пункті, а також запропоновано заходи вжиття яких необхідне для подолання даної проблеми. Серед них: співпраця з громадськістю, роз'яснення проблеми толерантного ставлення до корупції; підвищення правової свідомості населення; роз'яснення положень антикорупційного законодавства; проведення для громадськості заходів, в яких буде показано моделі поведінки у тих чи інших ситуаціях з корупційними ризиками; та найголовніше подолання пасивності

суспільства щодо протидії корупції. Наступний розділ «Оцінка результатів та механізм реалізації антикорупційної стратегії» [65, с. 85].

Ми розглядали Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» який завершує створення необхідної законодавчої основи для реалізації ефективної державної антикорупційної політики імплементуючи міжнародні стандарти. Дана стратегія покликана завершити процес формування системи органів по боротьбі з корупцією зробити їх незалежними та неупередженими. Та особливим заходом має стати залучення громадськості до процесу боротьби з корупцією.

Перейдемо до розгляду Закону України «Про Національне антикорупційне бюро» більшість науковців в тому числі і Юрченко О. М. вважає, що даний нормативно-правовий акт навряд дозволить підвищити ефективність правозастосовної діяльності щодо запобігання корупційних правопорушень [60, с. 21]. Зокрема, в ст. 6 Закону вказано, що «Керівництво діяльністю Національного бюро здійснює його Директор, який призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України в порядку, визначеному цим Законом. Верховна Рада України за наявності підстав, визначених пунктами 6-11 частини четвертої цієї статті, за пропозицією не менш як третини народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України може прийняти рішення про звільнення Директора Національного бюро з посади.» Також у ст.7 вказано, що Директор Національного бюро обирається шляхом проведення конкурсу, п.3 ст.7 «До складу Конкурсної комісії входять: 1) три особи, яких визначає Президент України; 2) три особи, яких визначає Кабінет Міністрів України; 3) три особи, яких визначає Верховна Рада України. Таким чином виходить, що призначення та звільнення з посади Директора залежить від Президента України, КМУ та ВРУ, що призводить до імунітету посадовців від відповідальності за корупційні правопорушення. Виходить, що знову зв'язки

можуть по впливати на неупередженість даного правоохоронного органу. Таким чином навіть мова не йде про досудове об'єктивне розслідування [8].

Також відповідно до ст. 24 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» йдеться лише про загальне фінансування з Державного бюджету України. п. 1 ст. 24 «Фінансове забезпечення Національного бюро здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України [8].

Фінансування Національного бюро за рахунок будь-яких інших джерел забороняється, крім випадків, передбачених міжнародними договорами України або проектами міжнародної технічної допомоги.» Це свідчить про невизначеність гарантованого мінімального рівня такого фінансування, також не згадано про мінімальний оклад працівників бюро, це залежатиме від народних депутатів та стану економіки [9].

Теоретики вказують на поспішність прийняття даного Закону, адже деякі норм потребують поправок з точки зору юридичної техніки. Ст. 1 звучить так: «Національне антикорупційне бюро України (далі - Національне бюро) є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових.» Поняття «попередження» та «запобігання» не доцільно було вживати як різноманітні, бо в науці вони ототожнюються. Також відповідно до КПК України немає серед стадій кримінального провадження «розслідування» та «розкриття», а є досудове розслідування та судове провадження.

Також ч.3 ст. 1 Закону України «Про національне антикорупційне бюро України» зазначено, що Національне бюро утворюється Президентом України відповідно до цього та інших законів України. Однак, згідно положеннями п. п. 9, 9-1, 9-2 ст. 116 Конституції України [1], спрямування і координація роботи інших центральних органів виконавчої влади, їх

утворення, реорганізація та ліквідація (відповідно до закону) належить до компетенції Кабінету Міністрів України. Правові норми цього законодавчого акту регламентують механізм призначення, звільнення з посади керівництва та працівників Національного антикорупційного бюро України, їх прав, обов'язків, особливостей притягнення до відповідальності, соціального та правового захисту, фінансового, матеріально-технічного забезпечення діяльності цього бюро тощо. Проте після детального розгляду даного законодавчого акту стає зрозуміло, що він не відповідає основоположним міжнародним принципам діяльності спеціалізованих органів по боротьбі з корупцією. Далі розглянемо Кримінальний Кодекс України за допомогою якого посилено кримінальну відповідальність за вчинення корупційних злочинів. Позитивною новелою є те, що законодавець таки визначив чітко, які ж злочини вважаються корупційними, що зазначив також і в ст. 45 [3]. Далі розглянемо дані злочини в таблиці.

Норма ККУ	Склад злочину
ч. 2 ст. 191	Привласнення, розтрата або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем
ч. 2 ст. 262	Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї (крім гладко ствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом зловживання службової особи своїм службовим становищем
ч. 2 ст. 308	Заволодіння наркотичними засобами, психотропними речовинами або їх аналогами шляхом зловживання службової особи своїм службовим становищем
ч. 2	Заволодіння прекурсорами шляхом зловживання

ст. 312	службової особи своїм службовим становищем
ч. 2 ст. 313	Заволодіння обладнанням, призначеним для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем
ч. 2 ст. 320	Порушення встановлених правил посіву або вирощування снотворного маку чи конопель, а також порушення правил виробництва, виготовлення, зберігання, обліку, відпуску, розподілу, торгівлі, перевезення, пересилання чи використання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, призначених для виробництва чи виготовлення цих засобів чи речовин, якщо вони спричинили нестачу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів
	у великих розмірах, або призвели до викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовою особою своїм службовим становищем
ч. 1 ст. 357	Викрадення, привласнення, вимагання офіційних документів, штампів чи печаток або заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання особи своїм службовим становищем, а так само їх умисне знищення, пошкодження чи приховування, а також здійснення таких самих дій відносно приватних документів, що знаходяться на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності, вчинене з корисливих мотивів або в інших особистих інтересах
ч. 2	Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або

ст. 410	інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна або заволодіння ними шляхом шахрайства, вчинені військовою службовою особою із зловживанням службовим становищем

Але потрібно пам'ятати, що усі ці склади злочинів вважатимуться корупційними лише, якщо вони будуть вчинення шляхом зловживання службовим становищем [31, с. 39]. До чисто корупційних складів злочинів законодавець відносить наступні:

Норма ККУ	Склад злочину
ст. 354	Підкуп працівника підприємства, установи чи організації
ст. 364	Зловживання владою або службовим становищем
ст. 364 ¹	Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми
ст. 365 ²	Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги
ст. 368	Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою
ст. 368 ²	Незаконне збагачення
ст. 368 ³	Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми
ст. 368 ⁴	Підкуп особи, яка надає публічні послуги
ст. 369	Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі
ст. 369 ²	Зловживання впливом
ст. 370	Провокація підкупу

Потрібно звернути увагу на зміни в законодавстві, які відмінюють звільнення від кримінальної відповідальності при вчиненні перелічених вище злочинів [3].

Дійове каяття, примирення винного з потерплим, передача особи на поруки, у зв'язку з зміною обстановки з даних підстав не допускається звільнення від кримінальної відповідальності. Також не можливим стане призначення більш м'якшого покарання, ніж зазначене у законі відповідно до статті 69 ККУ. Також за ст.74 ККУ особа не може бути звільнена від покарання за бездоганну поведінку, ст.75,79КК звільнення від відбування покарання з випробуванням також буде неможливим для осіб, що несуть покарання за корупційні злочини [3]. Важко буде застосувати до таких осіб і акти помилування. Як бачимо відповідальність стане більш суворішою. Зазначимо ряд інших законодавчих актів, які стосуються антикорупційного напрямку, такі як: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2011 № 1195 «Про затвердження Порядку передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям», Методичні рекомендації Міністерства юстиції України від 16.10.2013 «Запобігання і протидія корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування», Рішення Національного агенства з питань запобігання корупції від 10.06.2016 № 2 «Про початок роботи системи подання та оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», Роз'яснення щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю. Можна констатувати, що в Україні створена в цілому достатня законодавча база для ефективної боротьби з корупцією. Проблема полягає не у відсутності належної законодавчої бази, а в її неефективному застосуванні [63, с.3].

Якщо узагальнювати вищезазначене, то стає зрозуміло, що держава сьогодні утворює новий підхід до боротьби з корупцією. Кардинальні зміни

потрібні не лише в правоохоронних органах, а й у всіх гілках влади, в тому числі і законодавчій.

Висновки до розділу 2

Завершуючи другий розділ даного дослідження, можемо зробити висновок, що шлях нашої держави в боротьбі з корупцією лише починається, ефективна державна політика, правильні стратегічні дії мають допомогти подолати такий високий рівень корумпованості.

Ми пропонуємо наступні пропозиції: 1) потрібно законодавчо регламентувати організацію та діяльність уповноваженого органу щодо запобігання корупції; 2) потрібно методику оцінки стану корупції прирівняти до стандартів ООН; 3) імплементувати міжнародне законодавство за яким громадськість може співпрацювати з владою у протидії з корупцією; 4) створити незалежні громадські організації, які наглядатимуть за проведенням антикорупційної політики. Внутрішня оцінка рівня корупції в нашій державі яскраво показує, що проблема подолання корупції, ще далека від вирішення. Зауважимо, що найбільша кількість корупційних злочинів в сфері охорони здоров'я, та в бюджетній галузі, адже їх фінансування проводиться за державний кошт. Наслідком є те, що економічний сектор страждає від корупції, внаслідок лобювання на державному рівні інтересів великих капіталів, тиск на підприємців середнього бізнесу, формуються монополії з залученням адміністративних ресурсів. В ході нашого дослідження, ми неодноразово зазначаємо, що тіньова економіка призводить до зменшення податкових надходжень. Наслідком стають соціальні проблеми. Зазначимо, що станом на березень 2017 року тільки 20% заходів антикорупційної стратегії реалізовано, 44% - реалізовано, лише частково, 36%- взагалі не реалізовано. Статистика показує, що 49,8% дорослого населення України допускає думку про участь в корупційних діях, якщо їм це буде вигідно, вони вважають, що отримати належні послуги без доплат неможливо, 37,4% опитаних корупцію вважають цілковито неприйнятною для себе [19, с. 337]. Але як і в попередні роки молодь найбільш готова користуватись вигідними корупційними зв'язками. Зрозуміло, що найважливішим критерієм

успішності механізму протидії корупційним діянням є ставлення різних верств населення до рівня корупції.

Держава повинна стимулювати бажання громадськості протидіяти даному явищу, активна співпраця з членами суспільства, ЗМІ, громадськими об'єднаннями допоможе у реалізації даного плану. Згідно усім соціологічним опитуванням та оцінкам міжнародних організацій попри роботу влади в нашій країні, держава продовжує потерпати від значних масштабів корупції. Приблизно близько третини заходів Державної програми залишаються на сьогоднішній день невиконаними [68].

Причиною латентності корупції є те, що вона вигідна двом сторонам та свідків при такій справі зазвичай немає. Напевно усім зрозуміло, що боротись потрібно не лише з наслідками корумпованості, а й виявляти причини появи корупції та долати їх. Латентність прикриває реальний стан речей, створюючи викривлене уявлення про масштаби корупції в Україні. Як наслідок це унеможливорює вироблення дієвих програм по протидії корупційним діянням. Методики дослідження латентної корупційної злочинності використовувались ряд статистичних методів: статистичне спостереження, обробка статистичних даних та статистичний аналіз. У кримінології використовують велику кількість статичних методів дослідження злочинності, частина з них спрямована на вивчення зареєстрованої злочинності, або ж латентної злочинності загалом [60, с. 22].

Успішна антикорупційна діяльність можлива лише за умови існування в Україні належного законодавства. Потрібно зазначити, що за останні роки значно розширилась законодавча база у сфері антикорупційної протидії, але деякі з нормативно-правових актів залишаються недосконалими, містять подвійне трактування чи не зовсім коректно, з точки зору теоретиків, сформульовані визначення понять. Проте ми розуміємо, що ми лише на шляху до глобальних змін, які ще попереду. Антикорупційне законодавство включає закони, постанови ВРУ, акти Президента та КМУ та акти відомчого характеру. Проаналізувавши антикорупційне законодавство України можна

зробити висновок про наявність значної кількості нормативних актів, які врегульовують дану сферу. Усі правові акти, а їх близько 100 за підрахунками науковців. Антикорупційне законодавство включає закони, постанови ВРУ, акти Президента та КМУ та акти відомчого характеру. Антикорупційне законодавство складається з наступних актів: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII «Про запобігання корупції», Закон України від 14.10.2014 № 1699-VII «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки», Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII «Про Національне антикорупційне бюро України», Закон України від 13.05.2014 № 1261-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України», Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III, Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X, Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2011 № 1195 «Про затвердження Порядку передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям», Методичні рекомендації Міністерства юстиції України від 16.10.2013 «Запобігання і протидія корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування», Рішення Національного агенства з питань запобігання корупції від 10.06.2016 № 2 "Про початок роботи системи подання та оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування", Роз'яснення щодо застосування окремих положень Закону України "Про запобігання корупції" стосовно заходів фінансового контролю [57, с. 9].

Потрібно не забувати кожному з нас про роботу над собою, не допускати навіть думок про вирішення необхідних питань через зв'язки чи за допомогою так званих «винагород».

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ЯК СКЛАДОВА АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

3.1. Державна політика у сфері подолання корупції

Процес запобігання корупції уповільнюється, тому що населення нашої держави розглядає корупцію, як можливість «прискорення» вирішення власних питань, таким чином виправдовують таку поведінку. Більшість громадян не вірять у реальну можливість відстояти свої права, коли стикаються з корупцією [22, с. 47].

На даний час на жаль немає досконалої стратегії влади з громадськістю в питаннях подолання корупції як системного явища, все зводиться до окремих випадків корупційної активності службових осіб. [46, с. 74].

Протидія корупції є однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності, розв'язання якої для багатьох країн є надзвичайно важливою і складною справою. Це повною мірою стосується й України, для якої корупція стала чинником, що реально загрожує національній безпеці і конституційному ладу держави [54, с. 80].

Корупція становить загрозу правам та свободам громадян та гостро відчутна в суспільстві, уповільнює розвиток економіки. Успішна боротьба з корумпованістю має підвищити довіру населення до влади та загалом покращити життя людей в Україні. Проблему боротьби з корупцією намагаються вирішити політики та економісти. Актуальною досі залишається потреба вдосконалення напрямів державної політики України у сфері запобігання корупції. Transparency International вже не один рік вказує на те, що Україна знаходиться на низькому щаблі в боротьбі з корупцією.

На сьогодні в Україні діють:

- Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) – центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, на якого

покладено обов'язок формувати та реалізовувати державну антикорупційну політику;

- Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) правоохоронний орган, здійснює протидію корупційним правопорушенням, вчинені особами, уповноваженими на виконання функцій держави, місцевого самоврядування.

- Національна рада з питань антикорупційної політики – консультативно-дорадчий орган при Президентові України, готує та подає пропозиції щодо вдосконалення антикорупційної стратегії, здійснює аналіз стану запобігання та протидії корупції в Україні.

- Верховна Рада України (ВРУ) – законодавчий орган, який в тому числі схвалює антикорупційну стратегію, проводять щорічні парламентські слухання щодо антикорупційної політики.

- Кабінет Міністрів України (КМУ) – схвалює державну програму з реалізації антикорупційної стратегії, затверджує проект національної доповіді про стан корупції.

Щодо законодавства то, державну політику здійснюють на основі діючої Антикорупційної стратегії (Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII) Та потрібно зазначити, що на засіданні Національної агенції з питань запобігання корупції схвалено проект Закону України «Про антикорупційну стратегію на 2018-2020 роки» та спрямований на погодження до зацікавлених органів.

Головними напрямками антикорупційної політики є формування спеціалізованих антикорупційних органів, які повинні запобігати корупції та активізацію антикорупційної діяльності державних органів. [17, с. 5]. На сьогоднішній день вже прийнято ряд нормативно-правових актів антикорупційного спрямування, внесено ряд змін до ЗУ «Про запобігання корупції», ЗУ «Про Національне антикорупційне бюро». Зміни відбулися і в повноваженнях прокуратури, які позбавляються функції загального нагляду.

Прогресивним новим антикорупційним державним політиком стало створення системи електронних закупівель PROZORRO [49, с. 216].

Створення такого сервісу дає можливість на кожній стадії закупівлі визначити вимоги до претендентів, дізнатись про проведення тендерів та ін. Здійснювати контроль кожним бажаним громадянином, адже доступ до цієї інформації загальнодоступний [22, с. 47]. Таким чином, створення такої системи унеможлиблює розростання корупційних схем, надто великий ризик викриття. Плюс цієї системи і в тому, що вона також називається скоротити витрати держави, адже завдяки їй замовник може отримати потрібне за найвигіднішою ціною.

Відповідно до ЗУ «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки в Україні відсутня законодавча база для реалізації антикорупційної політики через співпрацю органів державної влади з громадськістю. Заходи, необхідні для подолання даної проблеми, повинні бути:

- Визначення на законодавчому рівні засади діяльності спеціалізованого органу в діяльності якого брати участь представники громадськості;
- розробка проекту акта КМУ щодо схвалення загальнонаціональної методики оцінки стану корупції відповідно до стандартів ООН;
- здійснити імплементацію міжнародних стандартів співпраці влади з громадськістю в прийнятті рішень в галузі антикорупційної політики.

В Україні ще досить слабкими є інститути демократії недосконалі законодавство у виборчому середовищі. Тому державна політика передбачає створення прозорих засад фінансування та проведення виборів [6]. Засадами передбачене в боротьбі з даною проблемою є:

- Проведення антикорупційної експертизи виборчої законодавчої та винесення ряду змін на основі європейських стандартів;
- ухвалити законодавство у якому йдеться про механізми запобігання конфлікту інтересів у діяльності виборчих посадових осіб;

- ухвалити законодавство, що дасть можливість громадськості здійснювати контроль за прийняттям рішень виборними посадовими особами.

Антикорупційна державна політика має на меті створення доброчесної публічної служби. Потрібно домогтися доброчесної системи публічної служби через реформування законодавства. Необхідно прозоро вказати доходи та витрати публічних службовців, ефективно моніторити ці дані, що містяться в декларації. У подальшому треба прийняти закон про захист осіб, які щиро повідомляють про корупційні правопорушення, регламентують здійснення перевірок публічних службовців на доброчесність, підвищують рівень оплати праці публічних службовців [26, с. 145].

Запобігання корупції у діяльності органів виконавчої влади є одним з основних напрямків антикорупційної політики, яку проводить наша держава. Здійснюється внесення змін до законодавства щодо прийняття антикорупційних програм у центральних органах виконавчої влади та державних підприємств, утворення комісій, координуючих запобігання корупції [6].

Запобігання корупції в сфері державних закупівель залишається актуальною проблемою, яку намагається подолати керівництво держави. Одним з ефективних кроків стало прийняття нової редакції ЗУ «Про здійснення державних закупівель». Потрібно залучити громадськість та бізнес до моніторингу застосування даного Закону для того, щоб виявити недоліки, які призводять до корупції.

Запобігання корупції у сфері судової системи та органів кримінальної юстиції - одна з напрямків державної антикорупційної стратегії. Невдале реформування судової гілки влади в 2010 році приніс ряд негативних факторів.

Проте в 2014 році було прийнято ЗУ «Про відновлення довіри до судової влади в Україні», який створив передумови до самоочищення судової влади. Прийнято законодавчі акти щодо реформування органів внутрішніх справ.

Проте є потреба внесення змін до Конституції та ЗУ спрямованих на реформування судової влади та прокуратури відповідно до європейських стандартів [6].

Запобігання корупції в приватному секторі. Проблема полягає в тому, що зараз бізнес та влада дуже пов'язані, використовується політичний вплив на створення бізнесу.

Лобіювання чийось ділових інтересів призводить до корумпованості. Механізми вирішення даного питання зазначено в засадах державної антикорупційної політики:

- Проведення демоверсії економіки, створення вільної конкуренції;
- прийняття законодавства щодо недопущення юридичних осіб, причетних до корупційних дій до державних закупівель, аукціонів;
- забезпечення прозорості ведення бізнесу;
- створити посаду бізнес-омбудсмена, який представлятиме інтереси бізнесу в Уряді України.

Доступ до інформації є важливим аспектом побудови демократичної суспільства. Адже журналістські розслідування та громадська активність є необхідним елементом протидії корупції. Тому антикорупційна політика передбачає внесення змін до законодавства, щоб забезпечити вільний доступ до державних реєстрів. Спрощення доступу до публічних реєстрів їх інвентаризації, участь України в міжнародних ініціативах прозорості має дати нам можливість подолати корупційні складові в доступі до інформації. Державна політика у сфері подолання корупції в основному спрямована на утворення зв'язків між владою та суспільством задля досягнення найефективнішого протидії корупційним проявам. Механізми державної політики включають положення про внесення змін до чинного законодавства та прийняття нових нормативно-правових актів у сфері антикорупційної діяльності [36, с. 4].

Покарання за корупцію та наша вітчизняна законодавство за корупційні правопорушення в більшості відповідає міжнародним стандартам, проте

деякі статті ККУ потребують приведення у відповідність до Конвенції ООН проти корупції [10].

Варто вгадати про те, що зараз втілено в життя відповідно до державної політичної програми у боротьбі з корупцією:

Прийнято ряд нормативно-правових актів, які придушують можливість виникнення корупційних ризиків:

1. Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII; - Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII; Указу Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна–2020»» від 12 січня 2015 року № 5/2015 тощо;

2. Змінено напрямок діяльності правоохоронних органів Закон України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII, який регламентує діяльність Національної поліції та переатестація колишніх працівників міліції;

3. Створення системи електронних закупівель PROZZORO, яка дає можливість громадськості відслідковувати процес закупівлі.

Зараз розпочато процес скасування недоторканості народних депутатів та суддів проте даний процес дещо затягується, що згубно впливає на загальний механізм протидії корумпованості вищих посадовців [11]. Недоліком державної політики є пасивність в співробітництві України серед держав-учасниць Конвенції ООН проти корупції, наша держава недовиконує вимоги міжнародних інструментів щодо взаємодії влади та громадськості та до того ж немає чітко регламентованого механізму їх взаємодії, затягується виконання рекомендацій антикорупційних громадських організацій.

Задля кардинального покращення ситуації в протидії корупції потрібно повернути довіру народу до влади, узгодити діяльність правоохоронних органів у цій сфері, поліпшити відносини нашої держави з міжнародним співтовариством [30, с. 59].

Усю антикорупційну державну політику можна умовно поділити на окремі системні блоки:

- Інформаційно-дослідницька діяльність, яка полягає в отриманні реальних даних про стан корупції, об'єктивні дані про факти корупційних правопорушень, верифікація отриманої інформації;

- Правотворча діяльність, яка має створити систему узгодженого законодавства, в якому відсутні прогалини для розвитку корупційних ризиків. На думку О.О. Гаврилова ефективна стратегія правотворчості повинна спиратись на одержання й використання насамперед довгострокових юридичних та соціальних прогнозів [15, с. 26-27].

- Інституційно-установча діяльність, що має сформувати збалансований державний апарат, удосконалення організаційних структур, наявність механізмів самоочищення влади;

- Контрольно-наглядова діяльність, яка має на меті постійну оцінку законності та доцільності рішень суб'єктів публічного та приватного права аби вони не порушували прав та свобод громадян;

- правоохоронна діяльність покликана розслідувати факти корупції та поновлювати порушені законні права та інтереси фізичних та юридичних осіб;

- профілактична діяльність, яка має зменшити випадки виникнення корупційних ситуацій, варто звернути увагу на пріоритетності профілактики корупції в сучасних умовах;

- виховна діяльність має на меті зміну свідомості, підвищення рівня правової культури населення та службовців. Це необхідний процес для відновлення етичних цінностей суспільства в цілому [73, с. 179].

Підводячи підсумок вищезазначеного варто зауважити, що державна стратегія протидії корупції є важливим елементом антикорупційної політики. Систематичне поєднання усіх розглянутих стратегічних напрямків є запорукою ефективної державної політики.

3.2. Механізми протидії корупції

Корупція як соціальне явище отруює усі сфери суспільного життя, завдає нищівних ударів і зі сторони національної безпеки країни, підриваючи на усіх рівнях довіру до влади, знищує віру в справедливість та верховенство права, підвалини демократичного суспільства також страждають. Тому необхідно здійснити якісну розробку механізмів протидії даному «корозійному» явищу, як корупція. Деякі вчені, які працюють над аналізом існуючих зараз механізмів протидії корупційним проявам в Україні, вказують на потребу запозичення міжнародного досвіду у боротьбі з даною проблемою. Пропонують крім заходів кримінального та адміністративного характеру накладати обов'язок відшкодування в повному обсязі матеріальної та моральної шкоди, збитків внаслідок вчиненого корупційного правопорушення [67].

Основними передумовами появи корупції стало кризове становище різних галузей економіки України, незавершеність реформування, системна корупція в усій країні [49, с. 75].

Зазначимо, що базовою основою розроблення механізму протидії корупції є антикорупційна стратегія України як документ, що визначає антикорупційну політику України.

Насамперед визначимо, що ж таке «механізм протидії корупції» - це система цілеспрямованих дій посадових осіб, службовців правоохоронних структур та представників громадянського суспільства, які мають на меті забезпечення конституційних прав та свобод людини та закріплення демократичних цінностей, виховання неприйнятності населенням корупційних проявів, попередження та подальше покарання за корупцію у державно-владних відносинах [26, с. 122].

Розглянемо запропоновану С. Серьогіним класифікацію механізмів протидії корупції в органах публічної влади [55, с. 7]. Розглянемо детальніше наступні механізми: Суспільно-громадянський, який має на меті забезпечення активної участі громадськості в подоланні корупції.

Головними суб'єктами даного механізму мають стати ЗМІ, громадські організації, територіальні громади та небайдужі громадяни; етично-психологічний – зміни в суспільній свідомості, ментальні зміни, коли громадськість стане осуджувати корупцію, а не виправдовувати такі дії. Суб'єкти: Міністерство освіти, Міністерство культури, організації громадянського суспільства; інституційно-управлінський – зменшення корупційних ризиків в органах влади за допомогою удосконалення управління. Головні суб'єкти: Президент України, ВРУ, КМУ, Центральні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування; соціально-економічний має на меті забезпечення постійного, стабільного розвитку економіки та соціальної складової життя в країні. Суб'єкти: ВРУ, КМУ, Міністерство економіки, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування; політико-правовий – розкриття суб'єктів корупційних дій та осудження їх протиправної поведінки [57, с. 10].

Головними суб'єктами даного механізму стануть ВРУ, політичні партії, НАБУ, МВС, прокуратура, судова гілка влади, органи місцевого самоврядування. Така проблема як корупція потребує системного викорінення за допомогою комплексного механізму боротьби з нею. Тому варто об'єднати усі гілки влади, суспільні інститути в протистоянні даного згубному явищу. Повернемося до інструментарію втілення в життя механізмів розглянутих нами вище. Антикорупційна політика має містити три стратегічні напрямки:

- стратегія суспільного усвідомлення – вільний доступ до ЗМІ, проведення аналізу ситуації та вдосконалення за результатами моніторингу подальшої стратегії;

- стратегія попередження – залучення суспільства до діяльності з протидії корупції, зменшення втручання держави в бізнес, прийняття кодексів етики для чиновників;

- стратегії відплати – має на меті підвищення ефективності розкриття корупційних злочинів, підвищення рівня професіоналізму кадрів силових

структур, доступність для кожного громадянина правової допомоги [26, с. 124]. Тобто, в інституціональному механізмі знаходить своє вираження динамічна сторона комплексу антикорупційних механізмів, а домогтися ефективної реалізації заходів з протидії корупції як на муніципальному рівні, так і в усій державі можливо лише за умови поєднання і дієвості правової статичності і динаміки в даній сфері [26, с. 127].

На думку теоретика Ю.В. Боковикова, з якою ми також погоджуємось, загальною метою організаційно-правового механізму протидії корупції має стати:

- тотальне викорінення корупції з усіх сфер життя українського суспільства;
- визначення корупції, як суспільно небезпечного та такого, що несе загрозу, небезпеку, таким чином спричиняє негативні економічні, політичні соціальні наслідки в країні;
- потрібно деформувати морально-психологічні уявлення в свідомості громадян [68, с. 2].

Теоретики виділяють два рівні інституційного механізму протидії корупції: публічно-муніципальний, на цьому рівні розглядається сутність здійснення антикорупційної діяльності місцевими органами влади, іншими муніципальними інститутами та інститутами суспільного рівня. Другий рівень це - публічно-державний, який в свою чергу розглядає діяльність органів державної влади наділених антикорупційною компетенцією, а також інститути громадського суспільства загальнодержавного рівня. Інститути громадянського суспільства утворюють внутрішньодержавний інституціональний механізм запобігання корупції [26, с. 135].

В ході нашого дослідження ми розглянемо також запропоновані Е. Молдованом механізми по бігання корупції на державній службі:

- Каральний – має на меті створення системи протидії корупції за якої, корупційне діяння обов’язково неминуче тягне за собою відповідальність для

особи винною у його вчинені, застосовуватимуться заходи соціального характеру та службові наслідки.

- Організаційно-правовий – законодавча регламентація прийняття рішень державними органами, реформування структур органів аби уникнути виконань декількома органами одних і тих ж функцій.

- Адаптаційний – уніфікація структури державної служби України з рекомендаціями та стандартами ЄС.

- Правовий – має на меті удосконалити механізм атестації державних службовців, розробки правового підґрунтя для її проведення.

- Превентивний – зробити все можливе аби визначити причини появи корупції та усунути їх, задля зменшення корупційних явищ.

- Соціально-економічний – створити середовище в якому чесна, справедлива, законна робота публічної служби стане престижною. Забезпечити високий рівень оплати праці [76, с. 5].

До механізмів протидії корупції відносять також етично-психологічні, політичні. Щодо політичних механізмів, то вони в свою чергу покликані зменшувати негативний вплив корупції на вибори. Досі існує проблема відкритості виборчої процедури, прозорості фінансування. Метою даного механізму є запобігання шантажу політиків після виборів, які можуть прийняті корупційні рішення, що суперечитиме інтересам громадян [57, с. 194]. Для того, щоб визначити, які інструменти антикорупційної діяльності протидії корупції потрібно використовувати слід з'ясувати причини виникнення. Деякі теоретики вважають, що причина в недосконалості політичних інститутів які мали б стримувати владу зовнішньо та внутрішньо. На рівень корупції впливає нестабільна політична ситуація в країні, недосконалість законів, які можна по різному трактувати, існують прогалини, населення не розуміє значення нормативно-правових актів і це дає можливість посадовцям зловживати та ускладнювати бюрократичні процедури. Звичайно проблема корумпованості полягає і в некомпетентності посадовців, які займаються політичним перетягуванням, кумівством, в свою

чергу низький рівень активності громадян, байдужість, переважає над тими громадянами які намагаються контролювати діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування.

Визначення чітких передумов прогресування корупції має вплинути на обрання курсу державної стратегії у боротьбі з цим явищем [68, с. 5].

Механізмами забезпечення реалізації концептуальних заходів у практичній площині на думку Е. Молдавана є такі:

- Політичний – формування чіткої антикорупційної політики, об'єднання сил усіх політичних сил задля досягнення спільної мети подолання корупції;
- Економічний – врахування видатків на фінансування заходів Конвенції, залучення коштів іноземних організацій;
- Кадровий – залучення фахівців, психології, соціології, PR-технологій до втілення заходів протидії корупції [76, с. 5].

Запорукою успішного втілення державної політики в сфері подолання корупції та механізмів, які покликані допомогти у виконанні поставлених цілей є дотримання базових принципів, таких як: верховенство права – підґрунтям для будь яких дій зі сторони держави чи громадськості має бути Конституція України, нормативно-правові акти, та міжнародні акти ратифіковані Україною; взаємодія влади та громадянського суспільства – ефективна протидія корупції можлива при об'єднанні сил задля досягнення спільної мети; прозорість видатків з бюджету на антикорупційні заходи – цільове використання коштів, а за залишкове використання коштів передбачатиметься відповідальність, таким чином можливо уникнути присвоєння коштів посадовою особою; знижується рівень корупційних ризиків; доступність інформації про реалізація заходів запобігання корупції – здійснювати постійні повідомлення у ЗМІ про виконані заходи, дотримуватись гласності, таким чином у кожного громадянина складатиметься враження, що він безпосередньо контролює процес змін, це викличе активність зі сторони населення [37. с. 18].

У підсумок зазначимо, що механізми протидії корупції повинні застосовуватись комплексно, включаючи соціально-економічні, правові, каральні, організаційно-правові елементи.

Лише за умов системності та структурованості засобів подолання корупції викорінення даного явища стане ефективним та результативним. Варто застосовувати комплексний механізм запобігання корумпованості, слід залучати ЗМІ, громадськість через громадські організації, судові та правоохоронні органи, ВРУ, КМУ, органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, профільні міністерства, та звичайно ж гаранта нашої державності – Президента України. Для того, щоб визначити, які інструменти антикорупційної діяльності протидії корупції потрібно використовувати слід з'ясувати причини виникнення. Зазначимо, що базовою основою розроблення механізму протидії корупції є антикорупційна стратегія України як документ, що визначає антикорупційну політику України.

3.3. Міжнародний досвід боротьби з корупцією

Досвід країн яким вдалось перетворити структуру державної служби викликають завжди зацікавленість у науковців та політологів.

Зарубіжним країнам вдалось обрати ефективний механізм подолання корупції, зменшити її масштаби та загалом взяти під контроль діяльність посадовців. Нам обов'язково потрібно дослідити використані ними засоби та імплементувати їх в Україні. За рейтингами Transparency International до країн лідерів відносять: Сінгапур, Данію, Нову Зеландію, США, Швеція, Швейцарія, Японія, Німеччина, Польща, Гонконг, Норвегія. Ці країни та ряд інших досягли позитивних результатів в боротьбі з корумпованістю [78].

У перелічених нами країнах дуже детально відбирають, осіб для очолення посад, на яких потрібно виконувати функції державного управління та органів місцевого самоврядування, формується елітарна мораль. Особливо ефективним щодо зменшення корупційних проявів в розвинутих

демократичних країнах став перехід системи публічного управління до моделі «Good government» – як зазначає Барі Хіндес – нова етика "належного управління" змінила відношення службовців органів публічної влади до корупції як неприйняттого зла, що, у свою чергу, викликало зростання довіри суспільства та ширшого включення громадянського суспільства до боротьби з корупцією [77, с. 159].

У суспільстві Англії, Німеччини панує думка, якщо ти займаєш таку важливу соціально-економічну посаду, то ти обов'язково прагматичний, талановитий професіонал. Задля формування Україною якісно нових заходів, програм протидії корупції слід запозичити досвід Польщі, Сінгапуру, адже їх антикорупційна політика показала свою дієвість.

Міжнародне співробітництво у сфері запобігання корупції здійснюється відповідно до Конвенції ООН від 31.10.2003 ратифікованою ВРУ. Особливість подолання корупції зарубіжними країнами в тому, що уряд усвідомлює серйозність проблеми корумпованості та загрозу національній безпеці. Корупцію розділяють на політичну та економічну. Перша призводить до неконтрольованої політичної ситуації, загрожує демократичним інститутам. Економічна корупція знижує рівень економічних відносин, впливає на рівень життя населення [30, с. 59]. Розпочнемо з розгляду досвіду Гонконгу. Тут ще в 1974 році засновано Незалежну комісію з боротьби з корупцією, і на неї не могли вплинути ні МВС на інші спецслужби.

Комісія працювала по трьом напрямкам: знаходила хабарників, здійснювала профілактику та аналізувала нові схеми корупції, проводила пропаганду. Вагомим кроком на зустріч демократизму та знищення корупції стала ліквідація презумпції невинуватості для чиновників. А працівники Комісії могли в будь який момент прийти з перевіркою у відомства та міністерства при підозрі на корупційні дії. Діяло навіть таке правило як «доведи, що купив майно не за хабар». Таким чином той, хто не зможе довести походження свого доходу чи куплене майно без довгих відтягувань

сідав у в'язницю. І на сьогодні кількість корумпованих чиновників складає 2-3% [32, с. 17].

Далі проаналізуємо досвід США у боротьбі з корупцією. Американське законодавство має особливу структуру, поділене на федеральне законодавство та законодавство штатів, які мають свої кодекси. Американське антикорупційне законодавство досить суворе. Санкція статті передбачає покарання до 15 років позбавлення волі, а з обтяжуючими обставинами і до 20 років. Заохочення посадовець може отримувати лише від уряду.

Кримінально караними є вимога грошей або благ для сприяння у влаштуванні на державну службу. Усе законодавство носить системний характер. Існує думка як зазначає Алан Доїг, чим більше в країні демократії, тим більше там корупції.

Законодавство США у сфері протидії корупції складається з Зводу законів та в тому числі впровадження адміністративної моралі – це етичні та дисциплінарні норми. Кожне відомство маж створити службу радників, які консультують керівництво про конфлікти інтересів та етичні норми поведінки, за потреби будь який працівник служби радників може звернутись до офісу професійної етики в разі необхідності. В США існує посада незалежного прокурора, який здійснює розслідування корупційних правопорушень вчинених вищими посадовими особами. Незалежний прокурор призначається спеціальним підрозділом окружного федерального суду у Вашингтоні. Комітети конгресу США мають повноваження розслідувати правопорушення вчинені президентом та іншими вищими посадовцями. В США діє відділ Міністерства Юстиції по боротьбі з корупцією посадових осіб, який здійснює контроль за: судовими переслідуваннями виборних і призначуваних посадових осіб, конгресменів, федеральних суддів; впровадження в життя положень закону про етику в уряді [42, с. 18].

До складу Міністерства юстиції США, яке займається вдосконаленням національних антикорупційних програм входить також Федеральне бюро розслідувань [78, с. 98].

Також не менш важливу роль в протидії корупції відіграє і Міністерство фінансів США, яке в своїй структурі має таємну службу [72, с. 102]. У США прийнято ряд кодексів поведінки сенаторів і членів Палати представників Конгресу. Парламентарі зобов'язані постійно декларувати не лише власні доходи, а й оплату транспортних витрат, харчування, проживання в готелях, різні розваги. В США існує велика кількість органів, що займаються протидією корупції, таким чином запобігають монополізації запобігання корупції конкретним провладним органом.

Як наслідок відбувається розпорошення сил та з'являється конкуренція в правоохоронних органах. Парламентарі та інші службовці зобов'язані повідомляти відповідні інстанції про відомі їм факти корупційних правопорушень. Створюються комісії, які проводять фінансову перевірку задекларованого стан посадовців, вони уповноважені викликати чиновника на бесіду проводити розслідування. На думку С. Рогульського досвід США у боротьбі з корупцією є одним із найуспішніших, адже ще в 70-х роках владою було прийнято Закон про захист від підкупу компаніями США та іноземним урядом федеральних чиновників. Також цікавим фактом є те, що в США чиновнику забороняється вести підприємництво тими компаніями які входять до управління його міністерства і таке правило зберігається і після трьох років з моменту звільнення особи з посади [51, с. 146]. Цікавий факт, що в США немає державних засобів масової інформації, діє для журналістів спеціальний Акт про свободу інформації, сама лише підозра про корупційні злочини тим чи іншим чиновником вже може призвести до втрати ним політичної кар'єри. Як висновок, зазначимо, що корупція в США розглядається і більш ширшому значенні, та включає в себе лобізм, протекціоналізм та будь які внески на політичні цілі теж вважатимуться проява корумпованості.

Далі в нашому дослідженні звернемо увагу на досвід Польщі в якій ще в 2002 році була розроблена та прийнята урядом програма по боротьбі з корупцією [75].

Увесь період запобігання корупційним проявам умовно ділять на три етапи. Перший етап характеризується діяльністю по інформуванню громадськості з питань корупції, заохочення населення до етичної поведінки, впровадили механізми боротьби з корупцією в державній адміністрації. Цей етап був початковим та перед ним ставилось завдання по виявленню корупційних правопорушень. Розглянемо наступний етап в якому протягом 2005-2009 років узгоджували заходи по дотриманню антикорупційних законів, підвищували рівень обізнаності громадськості, створювали прозорі структури державного управління.

На третьому етапі, що тривав 2012 по 2016 роки було на меті прийняття законодавства про лобізм та конфлікт інтересів, залучити до боротьби з корупцією неурядові організації, здійснювати дії превентивного характеру. Посилення контролю за фінансуванням виборчих кампаній. Планується розробка кодексів поведінки для бізнес-структур та потреба в оприлюдненні фінансової звітності. Також в Польщі створено Центральне антикорупційне бюро воно покликане боротись з корупцією в суспільному та економічному житті, проводить розслідування. Керівник бюро повинен щорічно доповідати голові Ради міністрів Польщі про виконану роботу та плани на наступний календарний рік. Ще в 2004 році в Польщі запроваджено «Антикорупційну громадянську картку», в якій в доступній формі для пересічного громадянина написано про нормативні приписи щодо боротьбу з корупцією та як слід себе поводити у ситуаціях коли посадовець вимагає хабар. Карт а також дає інформацію про інстанції уповноважені запобігати корупції [77, с. 163].

Успішність боротьби з корупцією в Польщі пов'язана з такими чотирма основними факторами як прозорість публічної сфери, контроль за політикою, персональна громадянська активність та активність засобів масової інформації.

В Польщі широко діє принцип прозорості діяльності державних установ. Уся діяльність висвітлюється у пресі, кожен громадянин має можливість отримати інформацію про засади на напрямки діяльності органів державної влади, про прийняття ними управлінських рішень. В Польщі сформовано етичні бар'єри, коли службовець відповідно до Етичного кодексу не може порушити норм, бо має стійкі моральні переконання, аби не нашкодити інтересам суспільства загалом. Діє принцип передбачуваності, тобто органи регіонального та місцевого значення діють чітко відповідно раніше визначених планів та стратегій [77, с. 163].

Далі продовжимо аналізувати досвід Німеччини у боротьбі з корупцією. Розпочнемо з того, що в межах даної держави існує анонімна гаряча лінія на котру можна зателефонувати та повідомити про відомі особі факти корупції, економічні злочини.

Основним інститутом через який в Німеччині здійснюється протидія корупції – поліція, яка пов'язана з місцевими департаментами карного розшуку. В Гамбурзі у Міністерстві внутрішніх справ функціонує спеціальний відділ в якому здійснюють розробку заходів боротьби з корумпованістю. В деяких куточках Німеччини функціонує уповноважена особа, яка може надати консультацію з питань корупції. У Франкфурті є Центр по боротьбі з корупцією у сфері охорони здоров'я – в межах головного управління міської прокуратури. Загалом по всій державі проводять програми підвищення рівня компетенції в питаннях корупції. В Німеччині активна протидія корупції починається з місцевого рівня [60, с. 39].

Особливо слід виділити обов'язок банківських установ надавати правоохоронним органам інформацію про операції зі значними сумами грошей за умов, що цю інформацію буде використано лише для розслідування [41, с. 170]. В Німеччині також існує реєстр фірм корупціонерів. Таку фірму в майбутньому позбавляють можливості виконувати державні замовлення, правоохоронні органи в свою чергу більше уваги приділяють нагляду за цією компанією. В Німеччині державний

службовець, який хоче отримати ще іншу роботу повинен отримати відповідний дозвіл від вищої службової інстанції [41, с. 111].

Далі розглянемо досвід Франції. Створено структуру антикорупційних органів характерних для багатьох країн Західної Європи. Велику увагу приділено фінансовій корумпованості. Особи, які здійснюють фінансові операції зобов'язані подавати декларації і сплачувати податки у разі перевищення, таким чином здійснюється контроль за рухом безготівкових коштів. У Франції міністри та депутати входять до окремого офіційного списку і мають обов'язково надати звіт про свій матеріальний стан та своїх близьких до вступу на посаду, в подальшому ця інформація перевіряється спеціальною державною комісією. Характеризуючи досвід Фінляндії у боротьбі з корупцією одразу звертаємо увагу на чітку ефективну нормативно-правову базу та колосальну підтримку населення у протидії корупційним ризикам.

Соціальний контроль є частиною фінських традицій. Важливу роль в цьому суспільстві відіграє рівень освіти населення, зрозуміло, що освіченими людьми важче маніпулювати. Фінський законодавець заклав принципи запобігання вчиненню злочинів у кожному нормативно-правовому акті, що визначають конкретну сферу діяльності, а не вид злочину [79].

Далі перейдемо до аналізу досвіду Нідерландів, щорічно міністр внутрішніх справ перед парламентом звітує про виявлені корупційні злочини, прийняті заходи щодо покарання винних осіб. У діях посадовців постійно читається гласність та прозорість. Розроблено систему контролю за тими державними та суспільними організаціями, які можуть стати осередком корупції. Покаранням стає також і позбавлення пенсійного та соціального обслуговування. У державних структурах ведеться облік помилок службовців та наслідків до яких призвели порушення не важливо випадковими вони були чи навмисними. Матували, які не містять таємниць, що загрожують національній безпеці, але пов'язані з корупційними діями стають доступними для населення. Такі дії сприяють активності громадян адже вони можуть з

легкістю контролювати процес розслідування за фактом корупції. Створено спеціальну поліцію, яка займається виявленням корупції.

ЗМІ часто проводять власні розслідування та оприлюднюють їх на широкий загал, для ознайомлення з матеріалами суспільства, таким чином унеможливають таємні домовленості з слідством [75].

У ході нашого дослідження охарактеризуємо також досвід Сінгапуру, де діє спеціалізований орган – Бюро розслідування випадків корупції, яке має політичну самостійність, що дуже важливо задля забезпечення його незалежності. Функціональним обов'язком бюро є здійснення перевірки випадків зловживань службовцями, вивчення методів роботи схильних до корупції державних структур, в подальшому рекомендує вжиття тих чи інших заходів керівниками цих органів.

Основним напрямом антикорупційної політики Сінгапуру є зменшення стимулів для вчинення корупційних дій, таким чином ведеться ефективна робота над знищенням передумов виникнення корупційних ризиків. Можна виділити ряд антикорупційних принципів такої стратегії:

- Принцип стосується оплати праці, яка має ґрунтуватись на показнику середньої заробітної плати осіб, які успішно працюють в приватному секторі;
- Строгість в справах про корупцію вчинених високопоставленими урядовцями;
- Щорічна звітність посадовців про майно, активи борги, прокурор має право здійснити перевірку розрахункових рахунків особи, що підозрюється у порушенні Акту про запобігання корупції;
- Ліквідуються зайві адміністративні перепони для розвитку економіки.

На основі нашого аналізу стає зрозуміло, що боротьбу з корупцією в Сінгапурі вважають найефективнішою, та такою, що сприяє розвитку економіки [53, с. 80].

Японія попри відсутність єдиного кодифікованого акта по протидії корупції доводить, що це не є перешкодою ефективного вирішення цієї проблеми. Японські чиновники отримують значну оплату праці, діє система

стимулів. Існує система контролю та морального впливу громадськості на політиків.

Законодавець встановлює досить суворі обмеження фінансування виборчих компаній, політичних організацій. Загалом антикорупційна політика досить схожа на ту, що діє і в Сінгапурі [79].

Таким чином, досвід країн світу, які ми розглянули вище, щодо запобігання та протидії корупції, становить значний інтерес, звичайно потрібно враховувати специфіку та менталітет їх державного управління. Дані досліджень потрібно використати при розробці нормативно-правових актів.

Система заходів запобігання корупції має базуватись на принципах законності, гласності, прозорості, невідворотності покарання винних осіб, у вчиненні корупційних злочинів. Звичайно покарання має бути спів мірним з вчиненим злочином, проте відповідальність має стати суворою, адже чиновник беручи хабар, лобіюючи чийсь інтереси, порушує чітко встановлені норми, і як наслідок впливає на глобальні процеси в економіці нашої держави.

Висновок до розділу 3

Корупція становить загрозу правам та свободам громадян та гостро відчутна в суспільстві, уповільнює розвиток економіки. Успішна боротьба з корумпованістю має підвищити довіру населення до влади та загалом покращити життя людей в Україні. Головними напрямками антикорупційної політики є формування спеціалізованих антикорупційних органів, які повинні запобігати корупції та активізацію антикорупційної діяльності державних органів. Як висновок можна виокремити ряд пропозицій: 1) задля кардинального покращення ситуації в протидії корупції потрібно повернути довіру народу до влади; 2) узгодити діяльність правоохоронних органів у цій сфері; 3) поліпшити відносини нашої держави з міжнародним співтовариством; 4) закріпити на законодавчому рівні чітких механізмів втілення в життя антикорупційної стратегії; 5) необхідність здійснювати щорічні звіти перед парламентом та народом про здійснені розслідування та покарання. Усю антикорупційну державну політику можна умовно поділити на окремі системні блоки: інформаційно-дослідницька діяльність; правотворча діяльність; інституційно-установча діяльність; контрольно-наглядова діяльність; правоохоронна діяльність; профілактична діяльність; виховна діяльність.

Механізм протидії корупції - це система цілеспрямованих дій посадових осіб, службовців правоохоронних структур та представників громадянського суспільства, які мають на меті забезпечення конституційних прав та свобод людини та закріплення демократичних цінностей, виховання неприйнятності населенням корупційних проявів, попередження та подальше покарання за корупцію у державно-владних відносинах [27, с. 235].

Розглянемо детальніше наступні механізми: Суспільно-громадянський, який має на меті забезпечення активної участі громадськості в подоланні корупції; етично-психологічний – зміни в суспільній свідомості, ментальні зміни, коли громадськість стане осуджувати корупцію, а не виправдовувати такі дії; інституційно-управлінський – зменшення корупційних ризиків в

органах влади за допомогою удосконалення управління; соціально-економічний має на меті забезпечення постійного, стабільного розвитку економіки та соціальної складової життя в країні; політико-правовий – розкриття суб'єктів корупційних дій та осудження їх протиправної поведінки. Через нестабільну ситуацію на Сході країни дещо уповільнений процес перебудови державної структури, досі ми бачимо лобізм в політичних колах держави.

Задля успішного подолання даного соціального явища необхідно запозичити зарубіжного досвіду. Після проведеного нами дослідження пріоритетами для нашої держави можуть стати наступні *пропозиції*: 1) діяльність спрямована на підвищення правової свідомості громадян, поширення етичних правил неприйнятності корупції, проведення освітніх програм; 2) включити громадськість до наглядових рад при органах публічної влади, міністерств за втіленням антикорупційних програм, запровадити здійснення попередньої експертизи нормативно-правових актів, які ухвалюватимуть органи публічної влади; 3) створити умови невідворотності покарання для корупціонерів, не залежно від їх політичної сили; 4) здійснювати превентивні та заохочувальні антикорупційні заходи для працівників антикорупційних структур; 5) створити гарячі лінії, приймальні, куди громадяни могли б повідомляти про факти корупції; 6) висвітлення в ЗМІ основних підсумків діяльності спеціалізованих державних органів та недержавних організацій, які беруть активну участь у протидії корупції; 7) фінансування антикорупційних заходів, що проводяться інститутами громадянського суспільства. Корупція з кожним днем все більше вражає апарат державного управління, представники якого використовують службове становище для особистого збагачення всупереч інтересам служби. Таким чином серед населення знижується довіра до влади, люди не вірять в законність виборів, відчуження влади від суспільства, знецінення значень «права» та «закону». Політична корупція реальний та сильнодіючий фактор, який підриває основні принципи демократії.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Корупція підриває довіру громадськості до діяльності державних службовців, згубно впливає на економічний та політичний розвиток, становить реальну загрозу національній безпеці більшості країн світу. Головні фактори, які сприяють поширенню корупції, є збіднілість широких верств населення, погіршення криміногенної ситуації, високі показники нерівності розподілу прибутків в суспільстві, відсутність досконалої системи соціального захисту, процеси економічної трансформації. Корупція знайома людству ще з часів сивої давнини. Дослідження науковців свідчать, про те, що людина, що володіє владою, зловживає нею для досягнення поставленої мети. Корупція як соціальне явище являє собою небезпечне, багатоаспектне явище, економічне, політичне, правове, морально-психологічне, яке породжує несправедливість в суспільстві і є вже досить звичним для нашої країни, що просто неприпустимо. Отже, можемо зробити висновок, що корупція як соціально-економічне явище: соціальні обумовлена (тобто є продуктом соціального життя); має свою соціальну вартість (тобто «ціну», яку платить суспільство за існування корупції); суттєво впливає на найважливіші соціальні процеси – економічні, політичні, правові та ін.; має історичні витоки і глобальний характер; є соціальним, економічним, політичним, правовим, психологічним і моральним явищем; має властивість постійно видозмінюватися відповідно до соціальних реалій.

На основі досліджень Київським Міжнародним Інститутом Соціології погляди населення на причини корупції досить вкорінені, вона є результатом впливу ряду чинників. 19,7% опитаних вважають основною причиною прагнення чиновника скористуватись службовим становищем заради особистого збагачення, 12,9% вважає, що розповсюдженню корупції сприяє небажання керівництва держави боротися з корупційними явищами та 11,8% винуватить у корупції населення, яке звикло в такий спосіб вирішувати власні проблеми.

Повернемося до статистичних даних згідно аналітичним звітом НАЗК України посіла 131 місце серед 176 країні у рейтингу корумпованих держав. Це вказує на те, що очікуваного ефекту від реформ ми ще не отримали.⁷ Згідно соціологічного опитування TNS у березні 2016 року 49% населення вважає, що порівняно з минулим роком рівень корупції не змінився, а 22% вважає, що навіть погіршився.

Корупційна злочинність є однією з найважливіших проблем в Україні. Латентність корупції не дає можливості встановити реальні кількісні показники корупції. Значних обсягів набуває розробка методів виявлення та дослідження корупційної злочинності. Методики дослідження латентної корупційної злочинності використовувались ряд статистичних методів: статистичне спостереження, обробка статистичних даних та статистичний аналіз. Латентна злочинність – це та злочинність, яка внаслідок ряду обставин не відображена в державному обліку вчинених злочинів. Виникає логічне запитання, що ж призводить до появи латентної злочинності. Відповідь просто більшість фізичних осіб, потерпілих, не подають заяв до правоохоронних органів, деякі з причин недовіри до влади, інші за певну грошову суму не подають заяву, як наслідок винна особа не понесе покарання, відкупившись.

Антикорупційне законодавство включає спеціальні положення, що визначають ознаки корупційних правопорушень, відповідальність, регулює діяльність державних органів до обов'язків яких входить запобігання та протидія корупції. Успішна антикорупційна діяльність можлива лише за умови існування в Україні належного законодавства. Антикорупційне законодавство включає закони, постанови ВРУ, акти Президента та КМУ та акти відомчого характеру. Антикорупційне законодавство складається з наступних актів: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII «Про запобігання корупції», Закон України від 14.10.2014 № 1699-VII «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки», Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII «Про Національне

антикорупційне бюро України», Закон України від 13.05.2014 № 1261-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України», Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III, Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X, Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2011 № 1195 «Про затвердження Порядку передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям», Методичні рекомендації Міністерства юстиції України від 16.10.2013 «Запобігання і протидія корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування», Рішення Національного агенства з питань запобігання корупції від 10.06.2016 № 2 «Про початок роботи системи подання та оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування», Роз'яснення щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю. Задля втілення в життя ефективної заходів антикорупційної політики потрібно окреслити чіткі механізми протидії корупції. Розглянемо детальніше наступні механізми: Суспільно-громадянський, який має на меті забезпечення активної участі громадськості в подоланні корупції; етично-психологічний – зміни в суспільній свідомості, ментальні зміни, коли громадськість стане осуджувати корупцію, а не виправдовувати такі дії; інституційно-управлінський – зменшення корупційних ризиків в органах влади за допомогою удосконалення управління; соціально-економічний має на меті забезпечення постійного, стабільного розвитку економіки та соціальної складової життя в країні; політико-правовий – розкриття суб'єктів корупційних дій та осудження їх протиправної поведінки. Провівши якісне дослідження пропонуємо ряд *пропозицій*: 1) почати процес подолання корупції з внесення змін до законодавчих актів, прийняти ряд нових нормативно-правових актів, які

регламентували б механізми втілення в життя державної антикорупційної стратегії; 2) у кожному державному органі має бути спеціалізована комісія, яка буде здійснювати контроль за діяльністю посадовців, вести реєстр усіх помилок та наслідків до яких вони призвели; 3) спеціалізовані органи покликані запобігати корупції мають бути незалежними від жодної політичної сили; 4) залучати громадські організації до діяльності щодо подолання корумпованості; 5) підвищувати загальний рівень свідомості населення, аби люди не виправдовували вирішення довгих бюрократичних процедур через знайомства чи за «хабар»; 6) діяльність спрямована на підвищення правової свідомості громадян, поширення етичних правил неприйнятності корупції, проведення освітніх програм; 7) включити громадськість до наглядових рад при органах публічної влади, міністерств за втіленням антикорупційних програм, запровадити здійснення попередньої експертизи нормативно-правових актів, які ухвалюватимуть органи публічної влади; 8) створити умови невідворотності покарання для корупціонерів, незалежно від їх політичної сили; 9) здійснювати превентивні та заохочувальні антикорупційні заходи для працівників антикорупційних структур; 10) створити гарячі лінії, приймальні, куди громадяни могли б повідомляти про факти корупції; 11) висвітлення в ЗМІ основних підсумків діяльності спеціалізованих державних органів та недержавних організацій, які беруть активну участь у протидії корупції; 12) фінансування антикорупційних заходів, що проводяться інститутами громадянського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нормативно-правові акти

1. Конституція України [Текст] : офіц. текст : [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 р. : станом на 1 січня 2006 р.]. - К. : Мін-во Юстиції України, 2006. - 124 с.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс]: Закон України від 07.12.1984 р., № 8073-Х. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/8073110?test=XNLMf5x.qwJgqM6wZibi/I6wHI4w6s80msh8Ie6>

3. Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року № 2341-III [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

4. Про відновлення довіри до судової влади в Україні: Закон України від 4 квітня 2014р. № 1188-VII // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1188-18>

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: Закон України від 7 квітня 2011р. №3207-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3207-17>

6. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII // Офіційний вісник України. – 2014. – № 87. – С. 156–218.

7. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: Закон України від 10 жовтня 2014р. № 1699-VII <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>

8. Про Національне антикорупційне бюро: Закону України від 14 жовтня 2014р. 1698-VII // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>

9. Про судову практику у справах про хабарництво : постанова Верховного Суду України від 26.04.2002 № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/v0005700-02>

10. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: міжнародний документ від 31.10.2003 р. (Ратифіковано Законом України від 18 жовтня 2006 р. № 251-V) // Відомості Верховної Ради. - 2007. - № 49. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4rada.gov.ua>.

11. Висновок Комітету Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя щодо відповідності проекту Закону про внесення змін до Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України та суддів) від 16 січ. 2015 р. № 1776 вимогам антикорупційного законодавства [Електронний ресурс] // Офіц. веб-портал Верховної Ради України. – 2015. – 4 лют. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1pf3511=53602

12. Виступ Президента України у Верховній Раді 14 жовт. 2014 р. [Електронний ресурс] // Офіц. Веб-сайт Президента України. – 2014. – жовт. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/ru/news/31392.html>.

II. Судова практика

13. Рішення Луцького міськрайонного суду Волинської області від 11.04.2017 р. № 161348517 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65895988#>.

14. Рішення Рівненського міського суду Рівненської області від 15.06.2017р. № 569862417 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67141949>

15. Рішення Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 21.08.2017р. № 344671717 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/68391641>

16. Рішення Володимиро-Волинського міського суду Волинської області від 14.04.2017р. № 154104517 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65978627>.

III. Монографічна та інша наукова література

17. Альтернативний звіт з оцінки ефективності державної антикорупційної політики / [Р. Г. Рябошапка, О. С. Хмара, А. В. Кухарук та ін.; за заг. ред. А. В. Волошиної]. – К., 2015. – 268 с.

18. Буткевич О.В. Право на збройний самозахист: відповідність Конституції міжнародним зобов'язанням України / О.В. Буткевич // Національна безпека і оборона. - 2016. - № 5-6. – С. 163-164.

19. Бачинська І. С. Детермінанти корупції в Україні, або чому державні службовці залучені до корупційного процес / І. С. Бачинська // Ефективність державного управління. - 2012. - Вип. 32. - С. 377-382.

20. Белік В. О. Корупція в Україні: стан і проблеми / В. О. Белік // Право і суспільство. - 2012. - № 3. - С. 144-149.

21. Боднар В.Є. Запобігання корупції в бюджетній сфері / В. Є. Боднар // Вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2016. - Вип. 98. – С. 296-306.

22. Бортник С.М. Запобігання корупційним схемам у сфері бюджету / С.М. Бортник // Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». - 2015. - Вип. 4. - С. 45-56.

23. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.: ВТФ Перун, 2003. – 1440 с.

24. Гулемюк Л.Й. Теоретико-соціальний аналіз корупції як загрози національній безпеці України / Л.Й. Гулемюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 2. – С. 1–10.

25. Дедекаєв В.А. Економічна злочинність – небезпека № 1 / В.А. Дедекаєв // Діло. – 2001. – № 28. – С. 12.

26. Задорожний С.А. Механізм запобігання та протидії корупції в органах місцевої влади: дис. ... д-ра іст. наук / Задорожний Сергій Анатолійович. – К., 2016. - 246 с.

27. Задорожний С.А. Місцева влада у боротьбі з корупцією / С. А. Задорожний // Ефективність державного управління. – 2014. - Вип. 41. - С. 234-242.

28. Запобігання і протидія проявам корупції як елемент модернізації системи державної служби / Івано-Франківський центр науки, інновацій та інформатизації. – Івано-Франківськ, 2012. – 237 с.

29. Запобігання корупції, очищення влади та фінансовий контроль у военній сфері України (2-ге видання): Навчальний посібник (електронне видання) / Автори-укладачі С.П. Пасіка, О.О. Опанасенко та інші // За заг. ред. В.В. Балабіна - К.: ВІ КНУ, 2016. – 315 с.

30. Івасенко С.Н. Оценка коррупционных рисков: методологические подходы [Текст]/ С. Івасенко // *Lexa i vita* («Закон и Жизнь»): международный науч.-практ. правовой журн. – 2014. – № 8/2. – С. 58–62.

31. Камлик М.І. Кримінологічний аналіз економічної злочинності в Україні і деякі прогностичні оцінки її розвитку / М.І. Камлик, Л.С. Сміян // Злочинність в Україні. – 2008. – № 2. – С. 38–51.

32. Козак Л. С. Формування у суспільстві ідеї нетерпимості до проявів корупції як базисна складова механізму реалізації антикорупційної стратегії в Україні [Текст] / Л. С. Козак, О. В. Федорук // Економіка та управління на транспорті. – 2016. – Вип. 3. – С. 15–31.

33. Корупційні ризики в кримінальному процесі та судовій системі / [М.В. Буроменський, О.В. Сердюк, І.М. Осика та ін.]; Інститут прикладних гуманітарних досліджень, МАКонсалтинг. – К. Москаленко О.М. ФОП, 2009. – 220 с.

34. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / Керівник авт. кол. доц. І.О. Ревак. – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – 220 с.

35. Кравчук М. В. Теорія держави і права (опорні конспекти): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-є вид., змін. й доп. / М. В. Кравчук. (авт.-упоряд.) – Тернопіль: ТНЕУ, 2016. – 524 с.

36. Куриленко О. Корупція в сучасній Україні: аналіз феномену / О. Куриленко // Історія в школі. Середньовіччя: люди і місто [Текст] : наук.-метод. журн. для вчителів. - 2007. - № 10. - С. 1-5.

37. Лавриненко І. В. Тендер на государство / І. В. Лавриненко // Эксперт. – 2007. – № 28. – С. 15–19.

38. Луценко М. М. Корупція в Україні: сучасний стан і проблеми протидії / М. М. Луценко, Л. І. Щербина // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. – 2015. - Вип. 15 (2). - С. 142-145.

39. Марчук М. П. Основні напрямки державної політики щодо протидії корупції в Україні / М. П. Марчук // Молодий вчений. - 2016. - № 3. - С. 470-474.

40. Мельник М.І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) / М.І. Мельник. – К.:Юридична думка, 2004. – 400 с.

41. Мельник М.І. Німеччина на шляху боротьби з корупцією / М.І. Мельник // Право України. – 1997. – № 11. – С. 111–115.

42. Мельник М.І. Хабарництво: загальна характеристика, проблеми кваліфікації, удосконалення законодавства / М.І. Мельник. – К.: Парламентське вид-во, 2000. – 256 с.

43. Мельников О. С. Шляхи протидії корупції у сфері державних закупівель / О. С. Мельников // Актуальні проблеми державного управління. - 2016. - № 1. - С. 44-49.

44. Морозов В. О государственной программе по борьбе с коррупцией [Текст] / В. О. Морозов // Юстыцыя Беларусии. - № 5. - 2007. - С. 30 - 31.

45. Оболонцев В. Ф. Латентна злочинність: проблеми теорії та практики попередження / В. Ф. Оболонцев. – Харків : Видавець СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2005. – 128 с.

46. Павленко С.О. Деякі аспекти вдосконалення антикорупційного законодавства / С.О. Павленко // Використання спеціальних знань під час розслідування корупційних правопорушень : матеріали круглого столу (Київ, 20 листоп. 2014). – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2014. – С. 71 – 74.

47. Петрова А. С. Корупція як соціально-правовий феномен / А. С. Петрова // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2015. - Вип. 4. - С. 96-102.

48. Прохоренко О. Я. Протидія корупції в Україні у середовищі державних службовців / О. Я. Прохоренко, О. О. Гринчак // Інвестиції: практика та досвід. - 2012. - № 1. - С. 99-101.

49. Радіца О. А. Визначення факторів виникнення корупції в країнах з різним рівнем економічного розвитку з використанням теорії нечетких множин / О. А. Радіца, М. З. Піх // Наукові праці НДФІ. - 2012. - Вип. 4. - С. 214-220.

50. Рогульський С.С. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / С.С. Рогульський. – К., 2005. – 187 с.

51. Саенко Ю. К. К вопросу о создании системы показателей современного состояния общества / Ю. К. Саенко // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2001. – № 3. – С. 26–30.

52. Саппа М. М. Соціологічний моніторинг діяльності ОВС : корупційні дії як об'єкт спостереження / М. М. Саппа, Р. В. Ромас // Український соціум. - 2008. - № 4 (27). - С. 26 - 32.

53. Севрук В. Г. Деякі аспекти протидії корупції в Україні / В. Г. Севрук // Актуальні питання протидії корупції: стан, проблеми та перспективи на майбутнє: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 17

жовт. 2017 р.). – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – С. 80-81.

54. Сердюк О. В., Осика І. М. **(ТАНЯ ДЕ НАЗВА ПРАЦІ?)**та ін. / Інститут прикладних гуманітарних досліджень, МАКонсалтинг, 2009. – 220 с.

55. Серьогін С. С. Механізми попередження та протидії корупції в органах публічної влади [Текст]/ С. С. Серьогін // Публічне управління: теорія та практика : зб. наук. пр. Асоціації докторів державного управління. – Х.: Вид-во АДНДУ, 2010. – № 1. – С. 134 – 140.

56. Серьогін С. С. Соціальна сутність корупції в органах державної влади / С. С. Серьогін // Державне управління та місцеве самоврядування: зб.наук. пр. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2009. – Вип. 3(3). – С. 202–207.

57. Сиричинський В. В. Прок'юремент як механізм формування конкурентоспроможного ринку ержавних закупівель європейського типу в Україні / В. В. Смиричинський // Конкуренція. – 2006. – № 4 (13). – С. 8-12.

58. Соловйов В. М. Запобігання та протидія корупційним правопорушенням у судовій системі України / В. М. Соловйов, Б. Л. Розвадовський // Боротьба з організованою злочинністю та корупцією (теорія і практика). – 2010. – № 23. – С. 123-132.

59. Сухонос В. В. Правові заходи протидії корупції в Україні в сучасних умовах: науково-теоретичні аспекти: монографія / В. В. Сухонос. - Суми: Університетська книга, 2015. - 74 с.

60. Турчинов К. О. Політична корупція. Причини виникнення та правові механізми її подолання / К. О. Турчинов // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. - 2017. - № 3. - С. 19-23.

61. Ухач В. З. Історія держави і права України: Навчальний посібник (конспекти лекцій). / В. З. Ухач. – Тернопіль: Вектор, 2012. – 378 с.

62. Федішин, Т. Теоретико - правові аспекти протидії корупції / Т. Федішин // Правова система України в умовах європейської інтеграції :

погляд студентської молоді: зб. тез доп. I Міжнар. студ. наук. конф. [м. Тернопіль, 3-4 квіт. 2017 р.] / редкол.: С. В. Банах, Ян Зімни, А. В. Вихрущ [та ін.]; відп. за вип. А. В. Грубінко. - Тернопіль : Вектор, 2017. - Секції 1-2. - С. 134-137.

63. Храмов С. М. Латентная преступность: методология познания и основные направления противодействия : монография / С. М. Храмов; Брест. гос. ун-т имени А. С. Пушкина. – Брест: БрГУ, 2010. – 169 с.

64. Христич І. О. Проблеми встановлення обсягів латентної віктимності в Україні // Питання боротьби із злочинністю. – 2013. – № 26. – С. 118–130.

65. Яцків І. І. Адміністративно-правові засади протидії корупції в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / І. І. Яцків ; Нац. акад. внутр. справ. – К., 2011. – 239 с.

IV. Інтернет-ресурси

66. Альтернативний Звіт з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики / За заг. ред. М.І. Хавронюка.-К., 2017.-С. 33-34. [Електронна ресурс]. – Режим доступу: http://pravo.org.ua/ua/about/books/alternative_report_2016/.

67. Бабіч О. Правовий аналіз Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції в Україні» / О. Бабіч. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // [http://pravotoday.in.ua/ru/press\)centre/publications/pub\)622](http://pravotoday.in.ua/ru/press)centre/publications/pub)622)

68. Бельська Т. Корупція як фактор негативного впливу на взаємовідносини органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства. / Т. Бельська. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua

69. Боковиков Ю.В. Механізми протидії корупції / Ю.В. Боковиков // Теорія та практика державного управління. – 2017. - Вип. 56. – С. 1-7.

70. Глобальний виклик: як ви боретеся з корупцією? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.transparency.org>.

71. Гусєва В. П. Вплив корупції на імідж України в світі / В. П. Гусєва. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2012_2_16.

72. Довжанин В. М. Правове регулювання запобігання та протидії корупції за законодавством США / В. М. Довжанин. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2015_13\(1\)_28](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2015_13(1)_28).

73. Кушнарєв І. В. Стратегія протидії корупції як складова антикорупційної політики / І. В. Кушнарєв. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2012_5_40.

74. Логвиненко М. І. Дискреційні повноваження суддів як корупційний ризик у судовій владі / М. І. Логвиненко, А. О. Дігтяр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Suar_2015_3_5.

75. Міжнародний досвід щодо запобігання та протидії корупції. [Електронний ресурс]. // Антикоруцїйний портал «Stepup.press». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stepup.press/antikorculture/item/412-mijnarodnij-dosvid-shodo-zapobigannja-ta-protidiji-korypcii>

76. Молдаван Е. Напрями запобігання та протидії корупції на державній службі: морально-ідеологічний аспект / Е. С. Молдаван. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/dutp/2010_2/txts/10mesmia.pdf.

77. Підбережник Н. П. Управлінські механізми запобігання та протидії корупції в країнах ЄС: досвід Польщі / Н. П. Підбережник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2013_36_23.

78. Сайт міжнародної організації Transparency International / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.transparency.org>.

79. Сафоненко А. Визначення корупції – питання відкрите / А. Сафоненко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.akmf.org.

80. Федик Н. Окремі методи виявлення латентної корупційної злочинності / Н. Федик. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_yu_2015_62_22.

81. Transparency International: Кожен десятий кандидат у Раду – потенційний корупціонер / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/121177>.